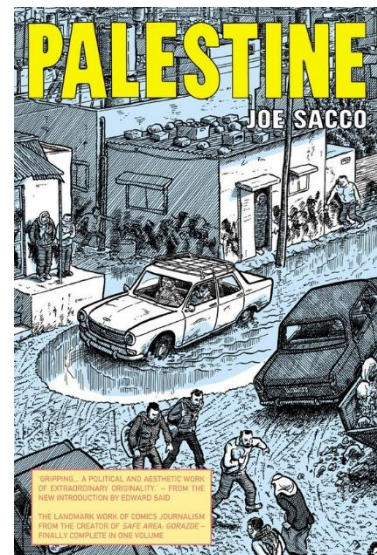
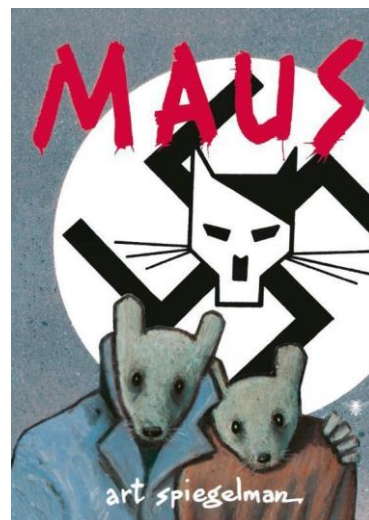
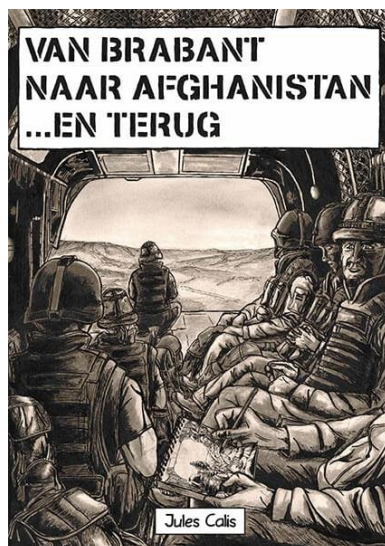

Stripjournalistiek kleurt het journalistieke landschap

Een onderzoek naar de stripjournalistiek in Nederland
Door: Janneke de Wit

Inhoud

Inleiding.....	3
Theoretisch kader.....	3-4
Methodiek.....	5
Deelvraag 1.....	5-8
Deelvraag 2.....	8-16
Deelvraag 3.....	16-23
Deelvraag 4.....	23-26
Conclusie.....	26-27
Discussie.....	27-28
Mijn visie.....	28-32
Mogelijkheden voor vervolgonderzoek.....	32
Bronnenlijst.....	32-35

Inleiding

In het derde jaar van mijn studie Journalistiek ben ik stripjournalistiek voor het eerst en ook meteen voor het laatst tegengekomen. Tijdens een evenement over vernieuwende vormen van journalistiek werd er verteld over de journalistieke strip Lesbos, over het vluchtelingenkamp dat zich op dit Griekse eiland bevond. Dat verhaal is mij altijd bijgebleven. Van de manier waarop het tot stand is gekomen tot aan het eindresultaat: ik vond het indrukwekkend. Ik vind het dan ook heel jammer dat ik daarna nooit meer zoiets ben tegengekomen. En ik vraag me af hoe dat komt?

Beeld speelt namelijk een grote rol in onze samenleving. We zijn er de hele dag door omringd; computerschermen, telefoonschermen, reclameborden, verkeersborden, schilderijen, foto's en ga zo maar door. De combinatie van beeld en tekst is erg sterk en kan samen heel veel duidelijk maken. Dat zie je bijvoorbeeld hieronder.

Bij deze afbeelding kun je allerlei verhalen bedenken. Het jongetje is aan het spelen op het strand en kijkt uit over de zee. Maar waarom is de lucht dan zo onheilspellend donker? Het kan natuurlijk al schemerig zijn en het jongetje heeft net naar de zonsondergang staan kijken. Misschien is het jongetje wel verdwaald. Misschien is hij iemand verloren. Misschien is diegene wel verdronken. Deze afbeelding is de cover van een serie van drie strips gemaakt op Lesbos, waar meerdere vluchtelingenkampen zijn. Met die informatie erbij maakt het dit beeld duidelijker en sterker.

Als je denkt aan de combinatie van beeld en tekst komt de vorm 'strip' al snel naar voren. Deze vorm is geschikt voor de journalistiek. Waarom speelt het dan maar een kleine rol binnen de journalistiek in Nederland? Wat is ervoor nodig om stripjournalistiek een grotere rol te laten spelen in de journalistiek?

Theoretisch kader

Zoals in de inleiding beschreven is de stripjournalistiek in Nederland erg klein. In dit onderzoek kom ik erachter hoe dat komt. Ook zoek ik uit of de stripjournalistiek een groter aandeel zou moeten hebben binnen de journalistiek en wat daarvoor nodig is.

Hoofdvraag: Hoe zou de stripjournalistiek een grotere rol kunnen spelen binnen de journalistiek in Nederland?

Om deze vraag te beantwoorden ga ik eerst uitzoeken hoe de stripjournalistiek er nu uitziet in Nederland. Ik ga uitzoeken hoe de stripjournalistiek belangrijk is voor de gehele journalistiek. Ook kijk ik wat er nodig is om de stripjournalistiek uit te breiden in Nederland. Ik heb hiervoor de volgende deelvragen gemaakt:

Deelvragen:

- Wat is stripjournalistiek?
- Waarom heeft de stripjournalistiek nu een klein aandeel binnen de journalistiek?
- Hoe is de stripjournalistiek belangrijk voor de toekomst van de journalistiek?
- Wat is ervoor nodig om de stripjournalistiek een grotere rol te laten spelen binnen de journalistiek?

In dit onderzoek komen de termen 'stripjournalistiek' en 'stripjournalist' veel voor. Bij de eerste deelvraag van dit onderzoek wordt precies uitgelegd wat dit is. Wanneer ik verwijst naar stripjournalistiek of een stripjournalist, dan gaat het altijd over de vorm strip die gebruikt wordt voor journalistiek. Een stripjournalist is dus iemand die dat doet, diegene bedrijft stripjournalistiek.

In dit onderzoek komt ook Geert De Weyer voorbij als bron. Hij is een Belgische journalist en noemt zichzelf stripjournalist. Hij gebruikt de term anders. Hij is namelijk een journalist die schrijft over strips, en hij bedrijft dus geen stripjournalistiek.

Soms wordt er in dit onderzoek ook de term 'getekende journalistiek' gebruikt. Bij de eerste deelvraag wordt uitgelegd wat dit is. De stripjournalistiek valt binnen de getekende journalistiek. Het is een allesomvattende term. Soms wordt deze term gebruikt, omdat sommige bevindingen van toepassing zijn op de gehele getekende journalistiek, niet alleen op de stripjournalistiek. Ik gebruik deze term in plaats van tekenjournalistiek, omdat de meeste bronnen die ik heb gebruikt het zo noemen. Daarnaast, als je tekenjournalistiek ontleedt, zou je kunnen zeggen dat het journalistiek is gegoten in de vorm van tekens. Een teken is volgens het Van Dale woordenboek een middel om iemand of iets aan te duiden. Het verwijst niet naar tekeningen. Ik vind het daarom ook logischer om getekende journalistiek te gebruiken. Wel gebruik ik tekenjournalist, omdat het een journalist is die tekent, net als dat een stripjournalist strips maakt en een beeldjournalist beeld maakt.

Voor een productie waarvoor stripjournalistiek gebruikt is, gebruik ik vaak termen als 'een stripjournalistieke productie', 'een stripjournalistiek verhaal' of 'een journalistiek stripverhaal'. Er is namelijk geen term die dit in één woord vangt. De stripjournalisten noemen het zelf vaak 'een strip', maar dit is meestal uit gemak en men weet dat zij zelf een journalistiek stripverhaal bedoelen. Een strip is een algemene term waar veel onder valt zoals een cartoon, een tekststrip en een striproman, ook wel een graphic novel genoemd. Ik geef aan dat het stripverhaal journalistiek is in dit onderzoek zodat er geen verwarring kan ontstaan over wat voor strip het is.

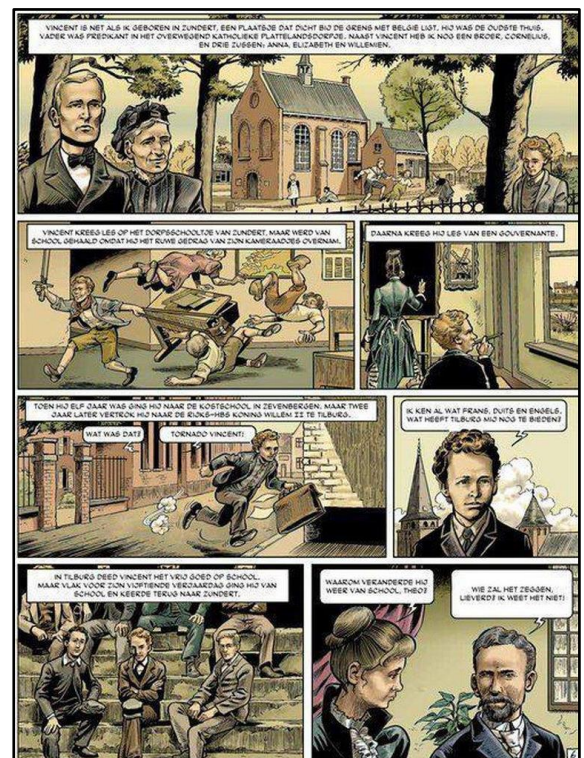
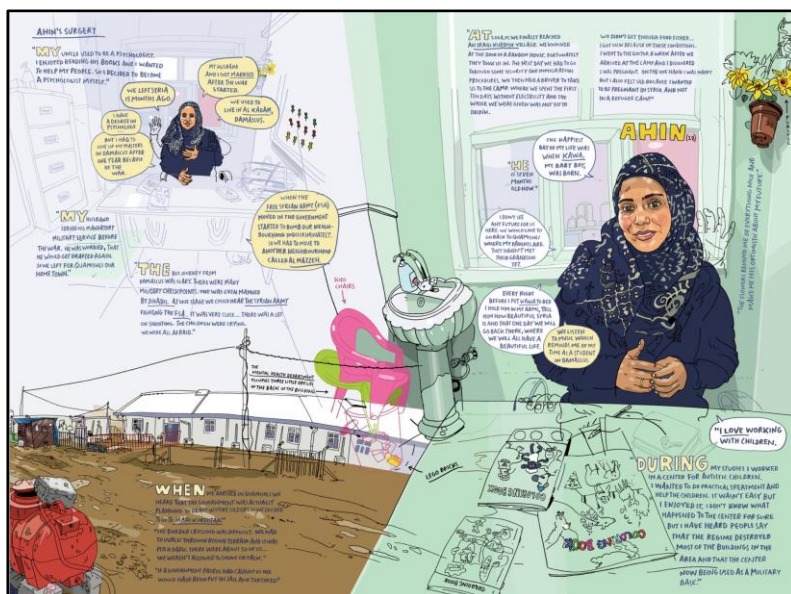
Methodiek

Over stripjournalistiek is weinig onderzoek te vinden. Er zijn ook niet veel bekende namen van stripjournalisten, behalve degene die de stripjournalistiek groot gemaakt heeft, Joe Sacco. Zijn naam komt in iedere bron voor, ook bij de gesproken bronnen binnen dit onderzoek. Naar meer informatie over stripjournalistiek en over stripjournalisten moet je goed zoeken. Er zijn meer bronnen te vinden over getekende journalistiek, vooral in het Engels, dan zoek ik op 'graphic journalism'.

Ik heb deskresearch gedaan. Ik heb mijn informatie vooral uit gesproken bronnen en internetbronnen. Ik heb kwalitatief onderzoek gedaan. De uitkomsten zijn gebaseerd op gesproken en geschreven bronnen. Er zijn geen cijfers of harde data over stripjournalistiek. Het onderzoek is daarom een interpretatie in woorden met voorbeelden uit de praktijk.

Deelvraag 1: Wat is stripjournalistiek?

Om uit te leggen wat stripjournalistiek is, kijk ik eerst naar de betekenis van het woord. Onder stripjournalistiek vallen journalistieke verhalen die gegoten zijn in het medium 'strip'. Het gaat hierbij over de combinatie van tekst en beeld. Stripjournalistiek is een medium binnen de getekende journalistiek. (Hilhorst, 2015a) Een stripjournalistiek verhaal is een combinatie van beeld en tekst die gelijkwaardig aan elkaar zijn. Het beeld hoeft hierbij niet in kaders getekend te zijn, maar mag de lezer ook over de pagina meenemen. Hieronder zie je twee voorbeelden. (Links door Olivier Kugler en rechts door Marc Verhaegen en Jan Kragt)

Een getekend journalistiek verhaal kan ook één enkele tekening zijn. Ook kan er weinig tot geen tekst bij staan. Ieder stripjournalistiek verhaal is een getekend journalistiek verhaal, maar niet ieder getekend journalistiek verhaal is een stripjournalistiek verhaal.

Stripjournalistiek is een van de weinige vormen waarin beeld en tekst gecombineerd kunnen worden. Het versterkt elkaar. Beiden brengen informatie over. De tekst geeft een lezer vooral feitelijke informatie, maar kan daarnaast ook meningen, vragen of emotie bevatten. De tekeningen scheppen vooral een beeld van hoe het verhaal zich afspeelt. Het beeld in een stripjournalistiek verhaal is het deel dat ingewikkeld kan worden. We krijgen daarbij namelijk te maken met hoe het beeld gelezen kan worden, tekeningen kunnen op verschillende manieren geïnterpreteerd worden.

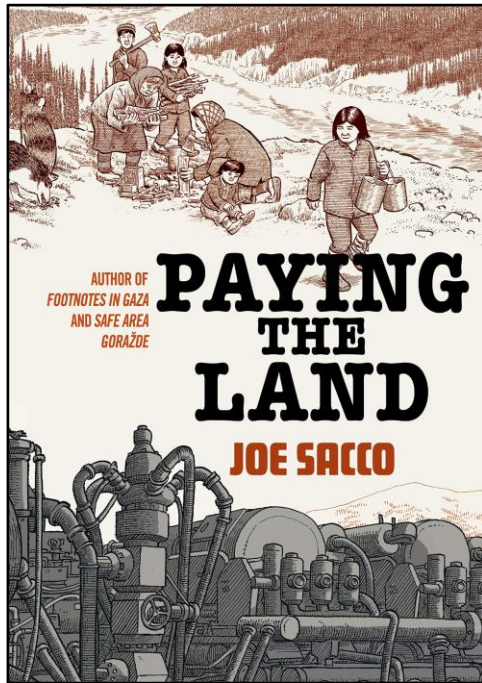
Volgens Nicholas Mirzoeff (1999), kunsthistoricus bekend van zijn werk op het gebied van visuele cultuur, is beeld compleet verweven met de samenleving; van kunst tot televisie tot medische beeldvorming (we weten steeds beter hoe het lichaam eruitziet en kunnen dat verbeelden, maar ook bekijken via scans, ego's en röntgenbeelden). Met de opkomst van het wereldwijde web is beeld een belangrijke rol gaan spelen in het dagelijks leven. Het wordt een communicatiemiddel. (Hilhorst, 2015a) Maar niet iedereen kijkt hetzelfde naar beeld. Beeld heeft twee kanten schrijft Mirzoeff: "Dat wat je ziet en dat wat ermee bedoeld wordt." (1999) Daar wil ik aan toevoegen: dat wat eruit opgemaakt kan worden. Bij beeld kun je heel feitelijk benoemen wat je ziet. Wat de maker bedoelt met het beeld is het verhaal. Dat wat de maker wil overbrengen met een beeld kan door sommigen anders geïnterpreteerd worden. Dit kan uiteindelijk niet overeenkomen met wat de maker wil vertellen. Dat zien we bijvoorbeeld terug in de kunst, waarin ook veel symboliek zit. Daarom is tekst een belangrijk onderdeel van het verhaal en weegt dit even zwaar als beeld binnen de stripjournalistiek. De samenwerking tussen beeld en tekst maakt dat het verhaal duidelijk wordt voor de lezer. Ze ondersteunen elkaar en bovenal versterken elkaar.

Stripjournalistiek kan gebruikt worden op veel verschillende manieren. Het is niet het meest geschikt voor het snelle nieuws, omdat er veel tijd gaat zitten in het tekenen van een verhaal. Het is wel geschikt voor verdiepende verhalen of achtergrondverhalen. Volgens Mara Joustra, striptekenaar en illustrator, moet een stripjournalistiek verhaal reflecterend en onderzoekend zijn. Er wordt een nieuwe invalshoek gevonden bij een bestaand verhaal. (2016, in Wat is getekende journalistiek?) Ook Heeba Din (2018), die onderzoek deed naar graphic journalism, is het daarmee eens. "Van memoires en reisverslagen tot dagelijkse reportage; het genre kan gemakkelijk in bijna elke situatie worden toegepast. Graphic journalism staat ook bekend om dat het wordt gebruikt bij het verspreiden van informatie in gebieden waar analfabetisme of waar taal een barrière wordt." (p.5)

Bij het maken van een stripjournalistiek verhaal is de tekenstijl erg bepalend. Bij een schrijfstijl zit je natuurlijk vast aan de woorden die beschikbaar zijn binnen een bepaalde taal. Er is niemand die dezelfde tekenstijl als een ander heeft. Het is net zo verschillend als een handschrift zegt Merel Barends, stripjournalist en illustrator. Dat maakt dat er enorm veel mogelijkheden zijn om een verhaal te tekenen. De tekenstijl moet wel aansluiten op het verhaal benadrukt zij. "Een verhaal heel cartoonesk vertellen is anders dan een verhaal met prachtige aquarellen. Een geschreven zin is gewoon een zin op papier, maar zodra je daar tekeningen bij maakt, wordt het echt het verhaal van de tekenaar." De tekenaar brengt dus ook met de tekenstijl een bepaalde boodschap over. Een tekenaar heeft altijd een basisstijl.

“Binnen je stijl kun je variëren. Zoals het gebruik van andere kleuren of je tekent het iets realistischer. Je krijgt dan een andere uitstraling en sfeer.” Zo kan de tekenaar zijn of haar stijl aanpassen op het verhaal. (persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

De stripjournalist heeft daardoor redelijk veel invloed op zijn verhaal. Hoe zit het dan met de objectiviteit in de stripjournalistiek? Hieronder een voorbeeld.

In het stripboek 'Paying the Land' van Joe Sacco, de Amerikaan die stripjournalistiek op de kaart heeft gezet, reist Sacco af naar Canada. Daar is veel conflict rondom grondstofwinning. Sacco licht de Dene uit, een groep inheemse volken die lijdt onder de grondstofwinning. Volgens Jillian Steinhauer (2020), journalist bij New York Times, 'vermengt Sacco de stemmen van zijn onderwerpen in Paying the Land met de geschiedenis van de regio en enkele van zijn eigen gedachten over wat er op het spel staat'. In deze productie komen de gedachten van de stripjournalist naar voren. Sacco geeft een eigen mening over het onderwerp die hij gebaseerd heeft op het onderzoek en de interviews die hij deed in Canada. Hij representeert de mensen die hij gesproken heeft.

Sacco zelf vindt objectiviteit niet het belangrijkste in een stripjournalistiek verhaal. "Ik wil dat de journalisten op de een of andere manier hun context, hun vooroordelen toegeven", heeft hij gezegd. "Objectiviteit is voor mij een ander woord dan eerlijkheid." (2020, geciteerd door Steinhauer, 2020) Barends zegt dat een stripjournalistiek verhaal altijd gebaseerd moet zijn op research, dus feiten en objectiviteit. "Ik vind dat je daar vervolgens wel iets van mag vinden. Ik vind het niet erg als je dat terugziet in het verhaal. Een strip is altijd een soort interpretatie. Daar mag je niks in verzinnen. Het moet altijd gebaseerd zijn op feiten, ook als het een persoonlijke ervaring is." (persoonlijke communicatie, 28 november 2022) Als journalist kun je nooit helemaal objectief zijn. Ik vind dat een journalist best een mening mag laten doorschijnen in een stuk zolang ook de andere kant van die mening weergegeven wordt, met als belangrijkste voorwaarde: transparantie.

In een stripjournalistiek verhaal is transparantie makkelijk te bereiken. De tekenaar van een stripjournalistiek verhaal is soms zelf de hoofdpersoon. (Hier lees je bij de derde deelvraag meer over.) Die neemt de lezer mee door het verhaal heen. "Een journalistiek stripverhaal beeldt de werkelijkheid uit zoals de journalist die ziet. De verslaggever wordt in het centrum van het verhaal geplaatst, waar de journalisten niet slechts een stem of talking head zijn, maar een persoon met een standpunt, die zelf deelneemt aan het verhaal." (Din, 2018) Door jezelf als journalist een rol te laten spelen in het verhaal, creëer je transparantie richting de lezer. Je laat als journalist of tekenaar zien hoe je te werk bent gegaan, wat je denkt, welke vragen je hebt gesteld, waar je geweest bent, wie je hebt ontmoet en wie je bronnen zijn.

“Het medium is ook vooral bedoeld om iemand mee te nemen in een verhaal. Het is meer dan alleen de feiten laten zien. Je kan iemand iets laten ervaren als het ware.” (Merel Barends, persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Samengevat is stripjournalistiek een medium binnen de getekende journalistiek. Je gebruikt de vorm strip, waarin beeld en tekst gelijkwaardig zijn, om een journalistiek verhaal te maken. De stripjournalistiek wordt vooral gebruikt voor verdiepende verhalen en achtergrondverhalen bij het nieuws. Doordat de tekenstijl veel zegt over een verhaal is er misschien minder objectiviteit. Dit lost de stripjournalistiek vaak zelf op door met de hoofdpersoon te laten zien wat de werkwijze van de stripjournalist was. Zo creëer je transparantie richting het publiek.

Deelvraag 2: Waarom heeft de stripjournalistiek nu een klein aandeel binnen de journalistiek?

De stripjournalistiek heeft nu nog een klein aandeel binnen de journalistiek. Dan kun je opmaken uit verschillende bronnen.

Zelf ben ik het nog weinig tegengekomen. Tijdens de studie ben ik het toevallig tegengekomen, anders had ik het bestaan ervan niet geweten. Uit mijn omgeving, familie, vrienden en medestudenten, weet ik dat het iets is waar ze weinig over weten en dat ze nooit zijn tegengekomen. Bij de term ‘stripjournalistiek’ kun je wel een beeld vormen van hoe het eruit zou kunnen zien. Dus de meesten zullen wel iets kunnen zeggen over wat het is. Maar weinigen zouden een voorbeeld kunnen geven van een journalistiek stripverhaal. De onwetendheid over stripjournalistiek in mijn omgeving is de eerste aanwijzing dat het een klein deel is binnen de journalistiek in Nederland.

Als je op internet op zoek gaat naar stripjournalistieke verhalen komen een aantal grote publicaties redelijk snel naar boven. Toch is het wel even zoeken naar journalistieke strips. Ook het vinden van stripjournalisten is een opgave. Er zijn een aantal stripjournalisten in Nederland die gelijk naar boven komen zoals Eva Hilhorst en Merel Barends. Als ik kijk naar LinkedIn zijn stripjournalisten al helemaal niet te vinden. De stripjournalisten die ik gesproken heb, heb ik ook gevraagd naar meer namen. De namen die dan naar boven kwamen stonden al op mijn lijstje. Het is een klein wereldje. Hieruit kan opgemaakt worden dat er maar een klein deel van de journalisten ook stripjournalisten zijn. Ik heb vijf journalisten kunnen vinden die zichzelf echt omschrijven als stripjournalisten (maar niet fulltime), namelijk Eva Hilhorst (medeoprichter Drawing the Times), Merel Barends (illustrator en stripmaker, vaak met een activistisch randje), Aimée de Jongh (stripmaker die voor de NRC naar de vluchtelingenkampen op Lesbos ging), Mara Joustra (medeoprichter Drawing the Times) en Jules Calis (stripmaker die strips maakte in Afghanistan, maar hij is inmiddels gestopt). Dan zijn er nog een aantal journalisten en tekenaars die stripjournalistieke verhalen maken. Als ik daar voor het gemak even tien Nederlandse stripjournalisten van maak, is dat weinig in vergelijking tot het aantal ‘gewone’ journalisten. Stripjournalistiek duurt lang om gemaakt te worden, omdat er best wat tijd gaat zitten in het tekenen en de research. Tien stripjournalisten in Nederland met een lage productiesnelheid

zorgt ervoor dat er niet heel veel stripjournalistieke verhalen gepubliceerd worden. Daardoor is het maar een klein deel van de journalistiek.

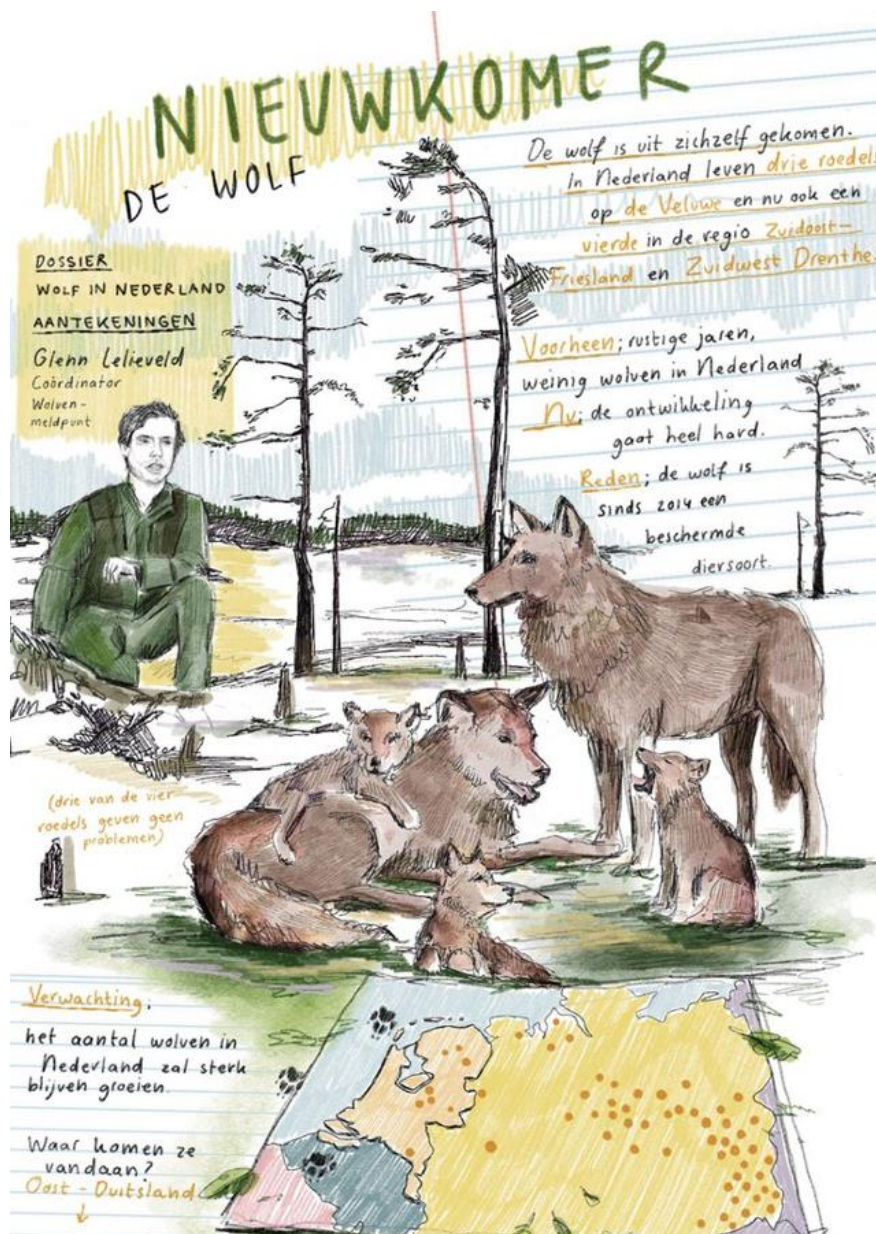
Aimée de Jongh, animator, striptekenaar en stripjournalist, denkt dat de groep van journalistieke tekenaars klein is, omdat het vaak (strip)tekenaars zijn die niet zijn begonnen om de journalistiek in te gaan. “Ik denk dat de meesten zijn begonnen vanuit dat ze het leuk vonden om bijvoorbeeld Kuifje of Lucky Luke te lezen. Dat vonden ze tof, dus dat wilden ze ook gaan doen. Dan heb je het over fictie en stripseries. Op een gegeven moment kom je waarschijnlijk wel stripjournalistiek tegen, maar dat kan misschien niet jouw ding zijn.” (persoonlijke communicatie, 22 november 2022) Ik denk dat het een logischer pad is om als journalist de stripjournalistiek te gaan bedrijven. Dat deed ook Joe Sacco. Hij begon als journalist en deed striptekenen als hobby van kinds af aan. Dit heeft hij vervolgens samengebracht. (Steinhauer, 2020) “De meesten die afstuderen als tekenaar zullen geen interesse hebben in de journalistiek”, zegt De Jongh. “Dat kwam voor mij ook pas later. Ik kreeg de kans om bij de NRC een verhaal te maken over de vluchtelingenkampen op Lesbos in Griekenland. Ik vond dat heel interessant en had er daarvoor nooit iets mee te maken gehad. Soms kan het toch ineens zo lopen.” (persoonlijke communicatie, 22 november 2022) Dat geldt ook voor andere stripjournalisten. Eva Hilhorst, stripjournalist en oprichter van het getekende journalistieke platform Drawing the Times, werd gevraagd door een Belgische journalist om een journalistiek stripverhaal te maken voor de lokale Nederlandstalige krant in België. (persoonlijke communicatie, 10 oktober 2022)

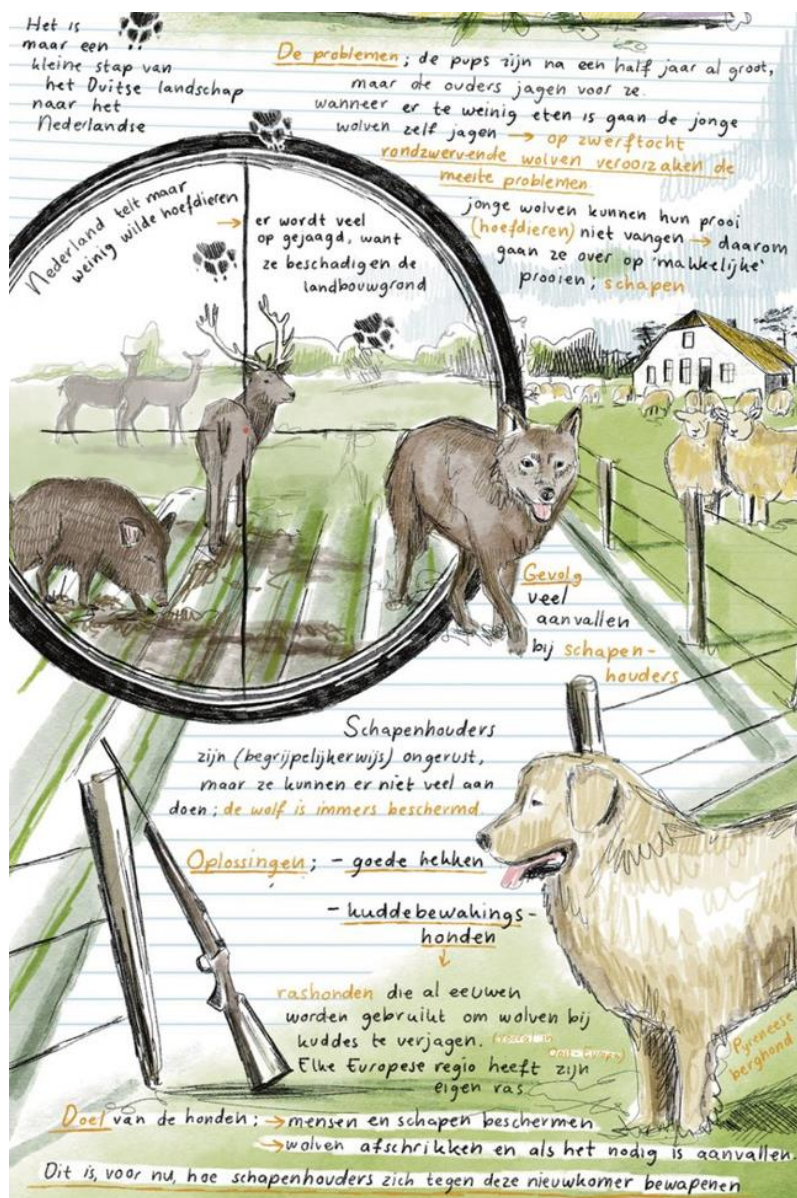
De stripjournalistiek is wereldwijd vrij niche zegt Jules Calis, striptekenaar en illustrator. “Stripjournalistiek had vooral een artistieke uitstraling en werd niet gezien als serieuze journalistiek. In het begin had ik het gevoel dat de meesten daarom ook meer richting het realisme tekenden, omdat ze dan het dichtste bij de werkelijkheid kwamen. Later is daar meer vrijheid in gekomen. Er kwamen toen meer stijlen binnen de stripjournalistiek. Die ontwikkeling was rond 2016.” (persoonlijke communicatie, 8 december 2022)

In Nederland zijn strips in het algemeen niet heel erg populair zegt Barends. Dat komt volgens haar door het stereotype dat eraan hangt. “De laatste 10 tot 15 jaar is er wel hard aan getrokken om strips uit het hoekje te halen van: dat is voor kinderen of voor volwassen ‘nerds’.” Door het stereotype wordt het genre misschien niet serieus genomen. Stripjournalistiek is dan moeilijk aan het publiek te brengen, omdat je dan juist serieuze onderwerpen behandelt. Barends vindt dat het niet helemaal gelukt is om de stereotypen die aan strips hangen weg te halen. “In bepaalde kringen wordt het wel serieuzer genomen. Bij de kunstfondsen bijvoorbeeld zitten intussen commissies met experts op het gebied van beeldverhalen. Daar is dus wel iets veranderd.” (persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Daarnaast is de stripjournalistiek niet erg bekend bij het publiek. Strip is geen gangbare vorm voor journalistiek zegt Calis. “Mensen kennen/kenden de vorm gewoon niet. De publicatie over een Syrische vluchteling die ik in 2016 heb gemaakt is gepubliceerd bij BN DeStem en het Brabants Dagblad. Dat was best een groot podium. Het verhaal werd bij beiden op dezelfde dag gepubliceerd in een stripkrant van dertien pagina's. Dan heb je ineens een heel groot publiek van mensen die voor het grootste deel niet wisten dat deze vorm van journalistiek er is. Maar er werd heel positief op gereageerd.” (persoonlijke communicatie, 8 december 2022)

Het publiceren van stripjournalistieke producties is volgens stripjournalisten nog best lastig. Het probleem daarvan ligt vooral bij de media in Nederland stellen zij. "Vaak zijn de media enthousiast als ik het over stripjournalistiek heb. De NRC heeft in het weekend bijvoorbeeld een nieuwe rubriek 'Nieuwkomers' waarin ze veel meer willen focussen op graphic journalism, dus daarin willen ze ook meer doen met stripjournalistiek. Het speelt dus wel en de media zijn zich er ook van bewust dat het bestaat." (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022) Hieronder zie je de eerste productie voor de rubriek van de NRC. (De rubriek is lang en is daarom in tweeën geknipt, de volledige productie is via [deze link](#) te zien)

Media kiezen vaak niet voor een stripjournalistieke productie. Tekst, video en fotografie voeren nog steeds de boventoon. In kranten zien we wel vaak cartoons, spotprenten en rechtbanktekeningen voorbijkomen. Stripjournalistiek komt zelden voor. Dat ligt niet zozeer aan de ruimte daarvoor. Vooral online is er oneindig veel ruimte, maar ook in papieren media is genoeg ruimte vindt De Jongh.

Vaak is het een budgetkwestie. "Het maken van een stripjournalistieke reportage bijvoorbeeld kost veel geld en is erg tijdrovend. Je moet een tekenaar ergens naartoe sturen, dus daar moet je als opdrachtgever ook naar kijken. En moet je daarvoor een subsidie gaan aanschrijven of niet?" (persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

Stripjournalisten halen hun prijzen naar beneden, omdat hun producties anders niet aangenomen worden. “Ik werk met een honorarium, dat is losjes gebaseerd op een uurloon. Als ik dat zou omrekenen naar hoeveel ik vraag voor mijn stripjournalistieke producties dan kom ik op een paar euro per uur uit.” (Merel Barends, persoonlijke communicatie, 28 november 2022) Ook Barends werkt vaak onder haar prijs. “Vorig jaar maakte ik een strip over seksuele intimidatie voor OneWorld. Daar heb ik drie weken aan gewerkt en daar heb ik 500 euro voor gekregen. Dat staat niet in verhouding, maar ik vond het een belangrijk onderwerp, een mooi platform en ik weet dat ze niet zoveel geld hebben. Dan pas ik er wel een mouw aan. Dat kan niet bij alle klussen, want dan kan ik de huur niet betalen. Sowieso is dat moeilijk met strip en al helemaal met stripjournalistiek, want de journalistiek zelf betaalt al niet heel goed, dat is voor beeldmakers niet anders.” (persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Stripjournalisten kiezen er ook vaak voor om bepaalde kosten zelf te dekken, zo ook Calis. “Ik benaderde van tevoren zelf organisaties waar ik subsidie kon aanvragen. Als je naar het buitenland gaat, kom je wel bij een dure reportage uit. Al helemaal als je naar een crisisgebied gaat, dan krijg je nog extra kosten, denk aan veiligheidsmaatregelen en verzekeringen voor conflictgebieden.” (persoonlijke communicatie, 8 december 2022)

Calis is zelf gestopt met stripjournalistiek. Hij doet nu nog wel illustraties en (strip)tekenen. Een van de redenen om te stoppen was zijn inkomen. “Ik ben sinds 2018 gestopt met stripjournalistiek. Financieel brengt stripjournalistiek niet gruwelijk veel op. Bij het maken van een verhaal in een conflictgebied maak je bijna meer kosten dan wat je uiteindelijk uitbetaald krijgt voor de productie. Dus ik dacht: dit blijf ik niet veel langer op deze manier doen. Dat was voor mij een reden om het af te bouwen.” (persoonlijke communicatie, 8 december 2022)

Om stripjournalistiek wel mogelijk te maken kun je subsidie aanvragen in Nederland. Het [Fonds voor Bijzondere Journalistieke Projecten](https://fondsbjp.nl/publicaties/viral/) geeft ieder jaar subsidies aan teken- en stripjournalistiek. Zo maakten verschillende beeldjournalisten, waaronder ook Eva Hilhorst en Merel Barends, in 2020 een aantal journalistieke stripverhalen dankzij een subsidie van dit fonds. (<https://fondsbjp.nl/publicaties/viral/>) Ook Aimée de Jongh is erg gesteund door dit fonds bij haar verhaal over Lesbos. Verder helpt het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek bijvoorbeeld met subsidies. Hilhorst heeft daar een keer een pitch gehouden voor de getekende online krant. Daar hebben ze financiering voor gekregen. Zo hebben ze Drawing the Times opgezet, een website voor getekende journalistiek waar journalisten hun verhalen kunnen publiceren. Met de financiering van externe partijen kan die website nu blijven bestaan. (Eva Hilhorst, z.d.) In België kun je ook terecht bij fondsen als Nederlandse journalist. Daar heb je bijvoorbeeld het [Fonds Pascal Decroos](#).

Toch blijft het financieren van de stripjournalistiek lastig. “Stripjournalistiek kost heel veel tijd en je moet het kunnen bekostigen op de een of andere manier. Sommige kranten willen het wel graag, maar niet als het 3000 euro kost. Ze willen natuurlijk geen verlies draaien.” (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

“Het is dus best wel ingewikkeld. Voor journalisten is er vaak al wat geregeld en is iets snel klaar. Voor stripjournalisten geldt dat niet. Het heeft dus vaak met praktische zaken te maken.” (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

De media zijn ook vrij conservatief volgens dr. Raymond Harder, hij is hoogleraar media en communicatie en deed onderzoek naar vernieuwingen in de journalistiek. "Media zeggen: dit is wat journalistiek is. Er zijn een soort ongeschreven regels van: dit is nieuws, dit is journalistiek, dit is een achtergrondstuk, dit is sportjournalistiek, dit is politiek nieuws, etc. In de krant staat het nieuws en verder kun je dit en dit verwachten. Het is zo afgesproken dat het op die manier werkt. Het is heel moeilijk om dat te veranderen. Dat gebeurt vaak alleen onder een bepaalde druk, een financiële druk, een politieke druk, de druk van je lezers. Maar tegen de tijd dat er druk gevoeld wordt, loop je eigenlijk al achter." (persoonlijke communicatie, 22 december 2022)

Harder spreekt van een angst bij de media om te vernieuwen. "Dat is het innovators dilemma. De journalistiek heeft een bepaalde koers ingezet. Het is eigenlijk een olietanker die maar blijft varen. Je ziet inderdaad dat je lezers aan het verliezen bent. Dan is het dilemma: blijf ik dit aanzien of ga ik vernieuwing invoeren. Die vernieuwing zou kunnen werken, het zou ook niet kunnen werken. Je zou een investering kunnen doen, maar dan blijkt het allemaal voor niks te zijn geweest. Dat is de onzekerheid waar media mee zitten. Je wil niet de sukkel zijn die vol ingezet heeft op een nieuw medium, een nieuwe vorm of een innovatie en dat je daar dan vervolgens alleen staat. Omdat je bijvoorbeeld niemand met je meekrijgt. Dat is natuurlijk de angst die de media heeft." (persoonlijke communicatie, 22 december 2022)

Stripjournalisten proberen het daarom vaak zelf te doen. Zo is Drawing the Times ook opgericht. Ook ligt het vaak bij de stripjournalisten zelf om met ideeën te komen en daarmee op de media af te stappen. "Wat voor mij het beste werkt is dat ik op eigen initiatief ergens heen ga voor een verhaal, op mijn kosten, en dat de krant mij betaalt voor het werk dat ik gedaan heb. Mocht het dan nog te duur zijn dan kun je naar een subsidie of fonds toestappen om de kosten te vergoeden." (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022) Calis vond het soms ook lastig om een productie gepubliceerd te krijgen. Om een voorbeeld te geven vertelt hij over de Volkskrant. "Bij de Volkskrant ben ik binnengekomen via een vacature. Ik heb toen gezegd: ik voldoe niet aan de eisen, maar ik heb wel iets anders te bieden. Daarop kreeg ik een uitnodiging bij de hoofdredacteur destijds. Zo kon ik daar toch mijn producties kwijt." (persoonlijke communicatie, 8 december 2022)

Het is best moeilijk om een voet tussen de deur te krijgen zeggen stripjournalisten. "Eva Hilhorst en ik hebben heel vaak een voet tussen de deur proberen te krijgen bij redacties van de meer ruimdenkende media, die geïnteresseerd zijn in nieuwe media. Ook daar krijgen we nul op rekest. 'O ja, dat ziet er mooi uit, maar we hebben geen plek. En hoe gaan we dat dan doen?'" (Merel Barends, persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Ook bij bijvoorbeeld de Volkskrant of de Groene Amsterdammer is het moeilijk. Zij publiceren af en toe wel een stripverhaal. "Dat is dan heel summier. Dat wordt dan gedaan door twee of drie makers die wel eens bij Matthijs van Nieuwkerk bij De Wereld Draait Door aan tafel hebben gezeten. Die mensen hebben een soort naamsherkenning, dus misschien is het dan minder eng. Terwijl dat helemaal niet per se beeldjournalisten zijn. Dat zijn gewoon stripmakers." (Merel Barends, persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Calis zegt dat hij bij Vrij Nederland bijvoorbeeld wel zijn stripjournalistieke verhalen goed kwijt kon. “Zij staan wel open voor nieuwe dingen en zijn ook vrij liberaal. Bij het Brabants Dagblad was het gemengd. Er waren vooral reacties zoals: mooi verhaal, goed dat het een keer zo is geschreven, maar het verandert niet per se onze kijk op de vluchtelingenproblematiek. Sommigen vonden het ook aandoenlijk, sommigen vonden stripjournalistiek niet objectief genoeg en te veel naar de hand gezet. Het was vaak discussiëren.” (persoonlijke communicatie, 8 december 2022)

Calis stelt dat het het beste werkt als je specifiek bij iemand terecht kan bij een krant of website, want bij een redactie kom je er bijna niet door. “Je moet echt een eindredacteur of directeur aanspreken. De publicaties bij BN DeStem en het Brabants Dagblad bijvoorbeeld heb ik kunnen krijgen dankzij een uitgever die ook mijn boek heeft uitgegeven. Die wist het ook te verkopen aan de media. Daar zaten toen redacteurs bij die zeiden: ‘dit willen onze lezers helemaal niet, die zitten hier niet op te wachten’. Zij wilden beslissen wat de lezer wel en niet wilde lezen. Dat is moeilijk, om op een redactie te komen waar ze denken het beter te weten dan iemand die hier diep in zit. Dus het is soms wel vervelend.” (persoonlijke communicatie, 8 december 2022) Harder zegt dat de media niet alle mogelijkheden van de journalistiek benutten omdat zij vaak al besloten hebben wat zij doen. “Zij zeggen: dit is de manier waarop we het doen, zo hebben we het altijd gedaan en het werkt. Als je in een ander format gaat publiceren, dan brengt dat onzekerheid met zich mee. Gaan mensen dat appreciëren? Gaan onze redacteurs dat accepteren? Je moet dus een investering doen in tijd en geld, in iets nieuws. Die onzekerheid die dat brengt maakt het moeilijk.” (persoonlijke communicatie, 22 december 2022)

“Ik neem ze die lafheid een beetje kwalijk. De reden daarvan is dat ze heel bang zijn dat ze nog meer lezers verliezen. Het is al zo moeilijk om abonnees en lezers te houden. Het is dus een groot probleem door allerlei omstandigheden. Om te vernieuwen heb je behalve een beetje moed en een risico durven nemen ook budget nodig. Dat hebben ze niet.” (Merel Barends, persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Het is wel eens geprobeerd door NRC Media. Zij zijn in 2017 het platform Mindshakes begonnen. “Zij wilden een online magazine dat tussen Vice en De Correspondent inzat.” (Merel Barends, persoonlijke communicatie, 28 november 2022) Het platform zou vooral jongeren aanspreken en zou daar vernieuwende journalistiek voor gebruiken. Na één jaar is dat gestopt en is de website offline gehaald. Het was namelijk niet winstgevend genoeg. (Sjors Hofstede, 2018)

“Een paar verhalen van mij zijn ooit gepubliceerd op het platform Mindshakes. NRC heeft het platform twee jaar de tijd gegeven. Dat is gewoon te weinig. Je kan niet verwachten dat wanneer je een totaal nieuw platform met innovatieve vertelvormen lanceert, je binnen twee jaar een abonnees base hebt. Het kost tijd om dat op te bouwen.” Dat geldt ook voor andere media. De NRC, Vice en De Correspondent hebben ook hun base moeten opbouwen. “Het is een investering. NRC Media heeft gezegd: we hebben budget voor twee jaar en als het na twee jaar niet gelukt is dan trekken we stekker eruit. Wat heel jammer is, want daar werden wel hele interessante dingen gedaan. Dat werd steeds minder naarmate de twee jaar voorbij tikte, maar het begon heel goed met journalistiek, filmpjes en vlogs.” (Merel Barends, persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

“Ik denk dat het probleem zowel geld als de angst is. De angst om het beetje geld dat er is uit te geven aan iets wat in principe een risico zou kunnen zijn. Terwijl ik denk: als je het goed aanpakt met mensen die er verstand van hebben, kan het juist heel goed uitpakken, een aanvulling zijn. Juist ook in een beeldcultuur waar we nu inzitten.” (Merel Barends, persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Harder kan zich de frustratie van stripjournalisten, en journalisten in het algemeen die vernieuwing willen brengen, goed voorstellen. “Het alternatief, als media niet willen meewerken, is het zelf doen. Rob Wijnberg en het team dat achter NRC Next zat, mochten op een gegeven moment niet meer doen wat ze wilden doen. Toen zijn ze zelf begonnen en daar kwam de Correspondent uit. Het nadeel daarvan is dat je weer aan de zijlijn staat van de journalistiek en niet tot de kern komt. En de journalisten die werken bij de grote mediabedrijven en kranten zullen je dan ook als een soort niche gaan zien.” (persoonlijke communicatie, 22 december 2022)

Hoe zit het in België?

België heeft echt een stripcultuur zegt Barends. “Het wordt daar ook serieuzer genomen dan hier. Stripmakers zijn daar op hetzelfde level als schrijvers. Ik krijg nog steeds eindeloos de vraag: ‘O je tekent strips, doe je dat dan voor de Donald Duck?’ Inmiddels weten we toch dat er meer is dan de Donald Duck? In België krijg je zulke reacties niet, ook in Frankrijk niet.” (persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Geert De Weyer is een Belgische journalist die schrijft over het striplandschap in België. Hij vertelt dat alle soorten strips en stripauteurs bij hun tegenwoordig een maatschappelijke functie hebben. “Stripauteurs zijn bij ons ook bekende Vlamingen geworden, BN’ers zoals dat bij jullie heet. Wij zijn een heel bekend strip- en illustratieland van over heel de wereld. Onze strips zijn onder andere gepubliceerd in de Washington Post, the New York Times en de New Yorker.” (persoonlijke communicatie, 7 december 2022)

Dat is niet altijd zo geweest volgens De Weyer. “Eerst werden strips als iets knulligs gezien. Het was bedoeld voor jongetjes en ook mannen. Meisjes en vrouwen lazen geen strips, omdat er geen vrouwen in voorkwamen. Toen de graphic novel opkwam begon iedereen strips te lezen. Die graphic novels gingen vaak over hele serieuze onderwerpen zoals pedofilie en aids. Dat zijn hele zware onderwerpen. Ik merkte dat er daarbij ook een nieuw publiek kwam. Deze boeken trokken nieuwe mensen aan en de strip werd veel interessanter voor volwassenen. Dus er is maatschappelijk heel veel veranderd qua leesbereik wat strips betreft. Toen ik begon te schrijven als journalist over strips, deed ik het erbij om iets luchtigers te hebben naast zware artikelen. Inmiddels is het schrijven over strips 80 tot 85 procent van mijn werk. Dat zegt wel iets over het landschap in België. Het medium is erg veranderd.” (persoonlijke communicatie, 7 december 2022)

De graphic novel, een getekend fictieverhaal, is bij ons niet zo groot zegt Barends. “Er zijn ook gewoon meer lezers in België, ondanks dat het een klein land is. Er worden daar veel graphic novels uitgegeven. Dat is hier echt significant minder. Dat ligt denk ik bij het publiek en bij de bedrijven die het publiceren.” (persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Naast dat België een grote stripcultuur heeft, heeft het ook een groot subsidiebeleid volgens De Weyer. “In België wordt er veel meer gegrepen naar subsidies dan in Nederland. Maar

daar is ook heel veel controverse rond. Sommigen krijgen oneindige subsidies maar ik vind dat zij ook moeten opschuiven voor anderen.” (persoonlijke communicatie, 7 december 2022)

Stripcultuur in Nederland

Jos van Waterschoot is boekhistoricus en heeft veel onderzoek gedaan naar de geschiedenis van strips. Hij benoemt dat een Nederlandse historicus ooit beweerde dat ‘de liefde voor het beeldverhaal terug te leiden is naar het geloof’. Van Waterschoot maakt hierin de vergelijking tussen katholieken en protestanten. “Katholieken drukken zich het liefst uit in beeld, zie bijvoorbeeld de kruiswegstaties in katholieke kerken en de vele heiligenbeelden. Protestanten hebben het juist niet zo op beelden, maar op woorden. De Bijbel opent niet zonder reden met de woorden *In den beginne was het woord.*”

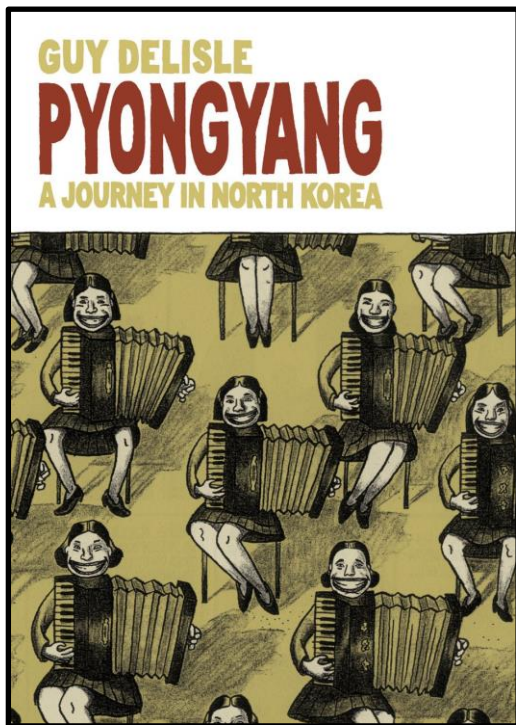
De verschillen tussen het geloof is volgens Van Waterschoot ook terug te zien in de opdeling van de Lage Landen. “In het zuiden van Nederland en in Vlaanderen kent het beeldverhaal al een lange bloei, terwijl in het noorden de strip met pijn en moeite vlak na de oorlog enige voet aan de grond kreeg en tot de jaren zestig moest worstelen om het hoofd boven water te houden.” (2020)

Rudi de Vries, onderzoeker en docent, zegt dat strips vóór de Tweede Wereldoorlog vooral uit Amerika kwamen. “De Nederlandse strip een bijproduct was. Niet meer dan een hoekje in de krant. Na de oorlog kwamen er meer zelfstandige stripbladen en stripboeken.” De Vries schrijft ook dat Belgische tekenaars zelf aan de slag gingen met tekenen en dat uitgeverijen het tegen elkaar moesten opboksen. Dat motiveerden tekenaars om steeds betere producties te maken. “De Nederlandse stripcultuur loopt internationaal nog steeds achter. Nederlandse uitgevers waren sneller tevreden met vertalingen van strips uit het buitenland.” (2012)

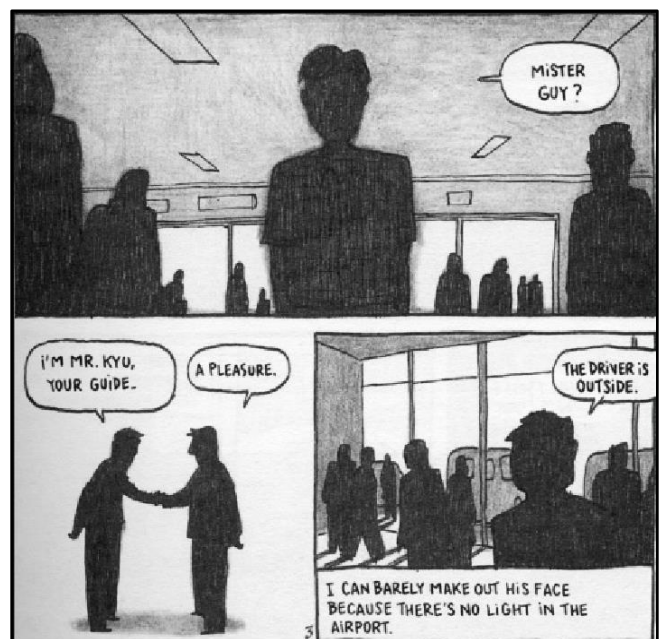
Deelvraag 3: Hoe is de stripjournalistiek belangrijk voor de toekomst van de journalistiek?

Stripjournalistiek is niet geschikt voor het brengen van snel nieuws, maar wel om verdieping en achtergrond te geven dat aansluit op het nieuws. In de journalistiek zijn we vaak op zoek naar vernieuwing: hoe kunnen we het publiek bereiken en behouden? Een strip is misschien veel aantrekkelijker voor veel mensen dan tekst en video zegt Hilhorst. “Het is heel toegankelijk. Je kunt op een andere manier dingen vertellen dan alleen met geschreven journalistiek. Het heeft een heel eigen karakter wat een toevoeging is aan de bestaande vorm van journalistiek.” (persoonlijke communicatie, 10 oktober 2022)

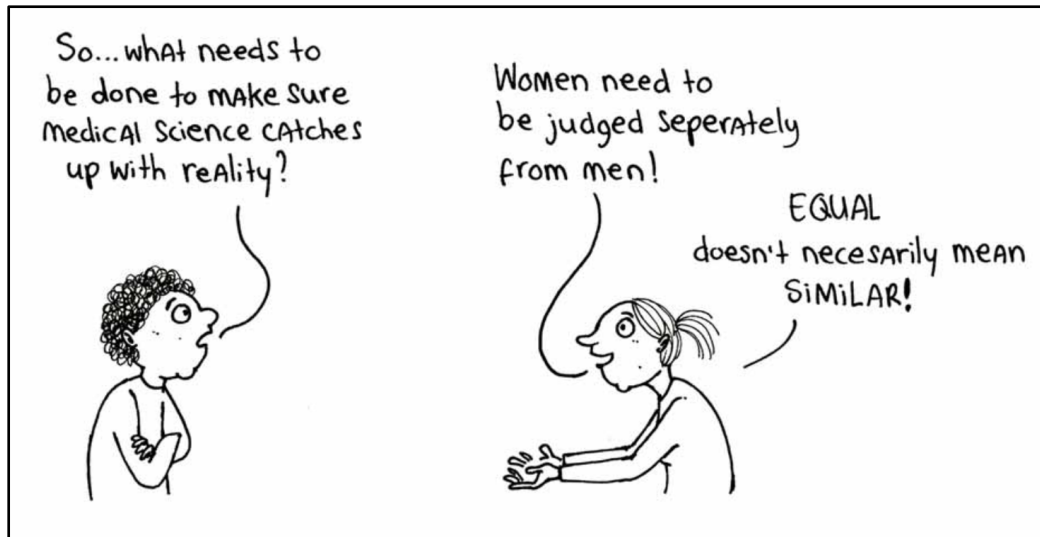
Zoals eerder benoemd heeft een strip meestal een of meerdere hoofdpersonen. Dit kan de journalist zelf zijn die je meeneemt door het verhaal. “Er zijn veel stripjournalisten die zichzelf neerzetten als de hoofdpersoon. Je kunt dan goed zien dat dat de ervaring is van die journalist. Daarmee win je eigenlijk de lezer dat iets niet objectief is. Dat is het nooit in de journalistiek, maar door jezelf erin te tekenen is dat heel duidelijk. Dit is heel duidelijk zijn ervaring en wat de bronnen tegen hem hebben gezegd. Dat is heel transparant richting de lezer.” (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

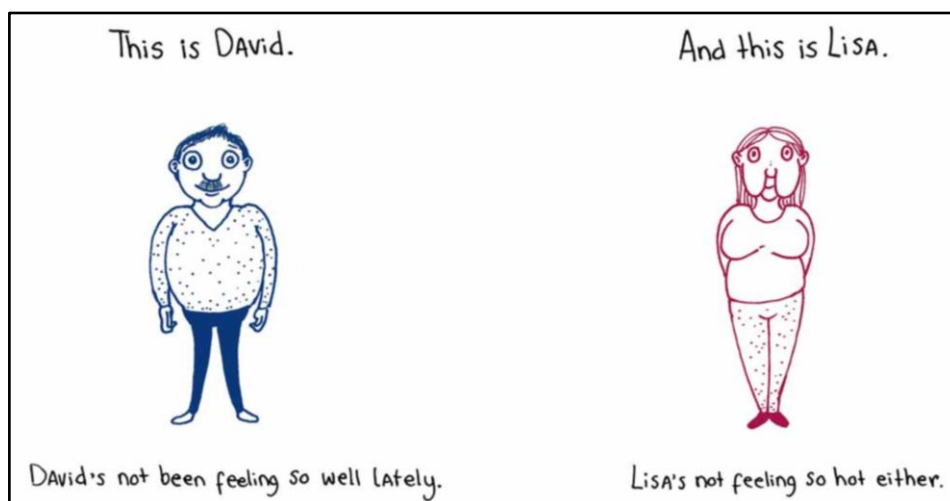
Een goed voorbeeld van een stripjournalistiek verhaal waarin de journalist de hoofdpersoon is, is 'Pyongyang: A Journey in North Korea'. In dit verhaal neemt de Canadese auteur en tekenaar Guy Delisle je als lezer mee naar Noord-Korea. Je reist met hem mee en ziet waar hij tegenaan loopt en waar hij vragen over heeft. "Je ziet ook zijn twijfels over dingen waar hij niet naar binnen mag bijvoorbeeld. Dus de gedachten die hij heeft schrijft hij ook in dat boek." (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

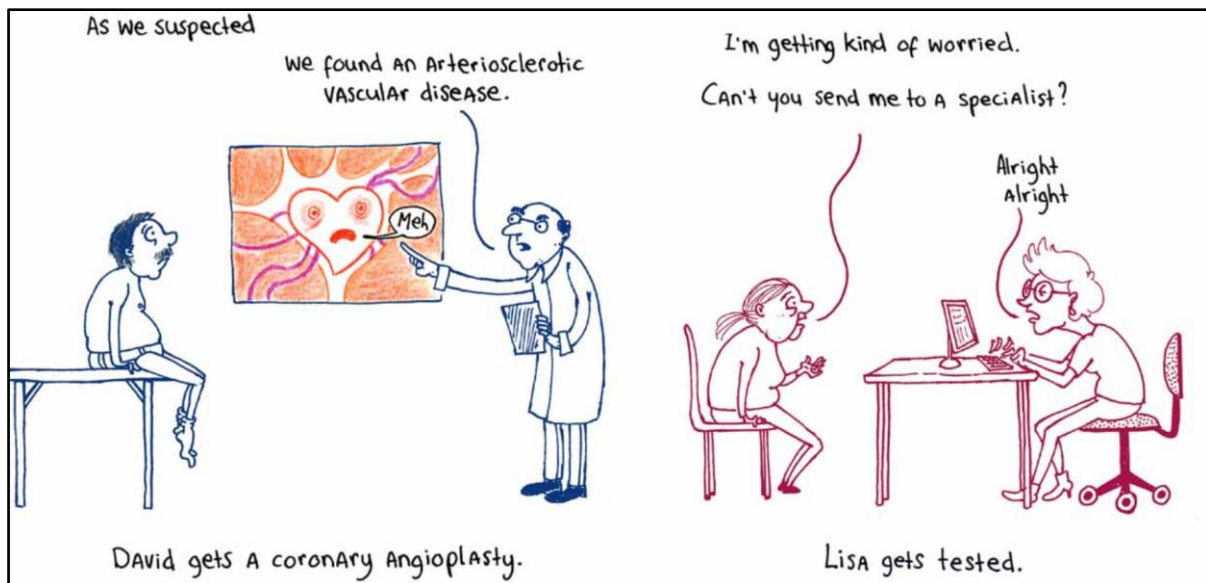

De hoofdpersoon kan ook een verzonnen karakter of meerdere karakters zijn. Of het kan een bron of meerdere bronnen zijn van de journalist. Hieronder zie je een stukje uit het stripjournalistieke verhaal Operation XX/XY van Merel Barends dat twee hoofdpersonen laat zien.

Door te werken met een hoofdpersoon heb je een rode draad in je verhaal. Het publiek kan zich identificeren met een hoofdpersoon en zich verplaatsen in iemands schoenen. Een tekening van iemand is namelijk niet heel erg herkenbaar. Je ziet daarom meer gelijkenissen met iemand in een tekening dan in een foto. "Als we naar een selfie kijken zien we iemand anders, als we naar een emoticon kijken zien we onszelf." (Hilhorst, 2015b) Je kunt daarnaast heel makkelijk verschillende kanten van een verhaal vertellen door dingen naast elkaar te zetten zoals feiten en meningen. In een tekst is dat moeilijker, maar in een strip (of tekening) kun je de bladzijde of webpagina makkelijk verdelen in twee kanten bijvoorbeeld. Ook kun je daarbij met kleur werken om verschillen aan te tonen. (zie de voorbeelden hieronder uit Operation XX/XY door Merel Barends)

Als er verschillende meningen of kanten aan een verhaal zijn kan de journalist er ook voor kiezen om die aan de hoofdpersonen te geven. Op deze manier komen beide kanten evenveel aan bod. Ze kunnen elkaar vragen stellen, voorbeelden geven, gelijkenissen laten zien en elkaar van feiten voorzien om zo het verhaal te vormen.

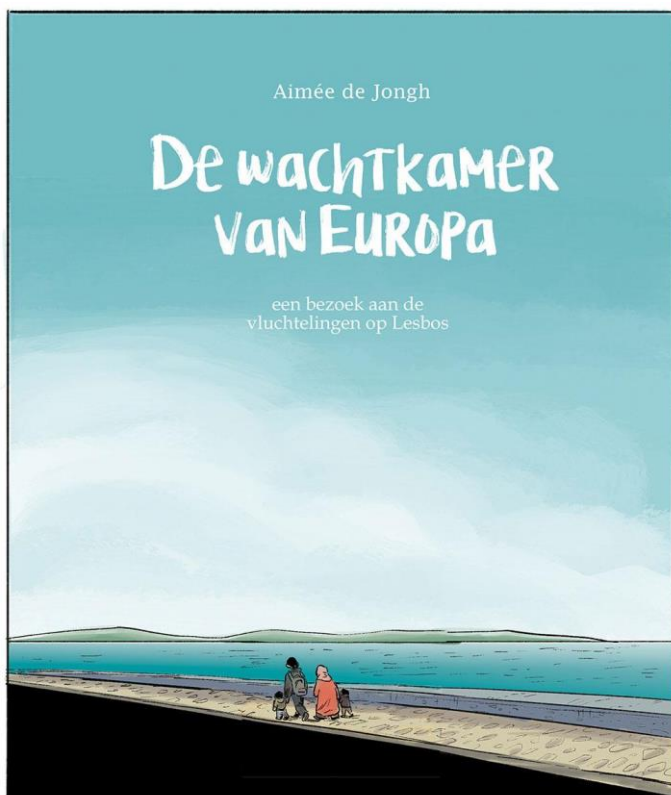
Strips kunnen verhalen op een duidelijke manier weergeven. Ze kunnen de lezer aantrekken, die tegenwoordig vooral visueel is ingesteld. "Strips waren vroeger de reden dat veel mensen kranten lazen. Strips zijn de trekkers die het publiek binnen trekken bij een krant, omdat strips vaak door iedereen gelezen kunnen worden." (Geert De Weyer, persoonlijke communicatie, 7 december 2022) Journalistieke strips zijn makkelijk te consumeren en geven tegelijk heel veel informatie zegt Barends. "Dat is anders dan een cartoon, een foto of een fotoreportage zelfs. Bij een fotoreportage moet je er context onder schrijven, maar bij beeldjournalistiek of een beelddocumentaire kun je dat in het beeld verwerken." (persoonlijke communicatie, 28 november 2022) Masha Pikulina, striptekenaar, ontwerper en schrijver, vindt dat de stripjournalistiek heel toegankelijk is, omdat het publiek zich niet zo snel geïntimideerd voelt door een strip. "Zo hoeven ze bijvoorbeeld geen echte beelden te verwachten zoals van een oorlog, wat er vaak gruwelijk uit ziet in video's en foto's." (z.d.)

Daarom is de strip ook een geschikte vorm om verhalen te maken voor kinderen en jongeren. Het past goed in deze tijd waarin social media een grote rol speelt in de samenleving en waarin het visueel tot je nemen van informatie de bovenhand voert. "Bewegend beeld slaat blijkbaar nog beter aan bij het publiek dan statisch beeld, dat zie je aan TikTok en Instagram Reel bijvoorbeeld. Daarom moeten we ook kijken naar motion comics. Daar kun je met stripjournalistiek goed op inspringen." (Merel Barends, persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Wat ook een belangrijk gegeven is van stripjournalistiek, is dat je daarmee dingen kunt vertellen en laten zien die andere mediavormen niet kunnen. Dat ontdekte Hilhorst toen ze kennismakte met stripjournalistiek. Ze ging samen met de Vlaamse striptekenaar Wauter Mannaert voor Brussel Deze Week naar de Europese Top in Brussel. Achter de schermen

waren honderden journalisten aanwezig die allemaal dezelfde nieuwsberichten aan het tikken waren. Ook de fotografen maakten foto's op precies dezelfde momenten. Als tekenjournalist ben je niet uit op nieuws, maar kan je juist alles tekenen wat er omheen gebeurt. "Je kunt met tekeningen context geven, inzoomen en achter de schermen kijken, laten zien hoe dingen werken. Je laat de lezer in jouw huid kruipen en hem met een andere blik naar een klein stukje van de wereld kijken." (Hilhorst, 2014)

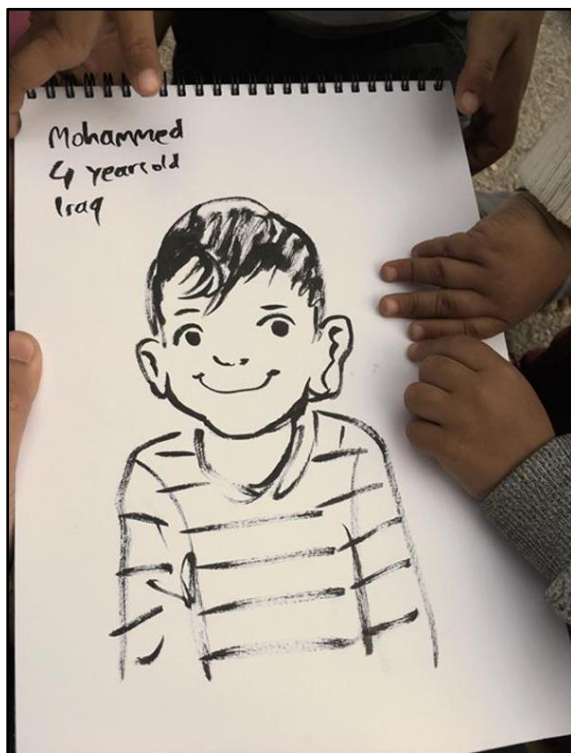
Een ander manier waarop stripjournalistiek goed van pas kan komen is voor het maken van verhalen op plekken waar je niet zomaar mag komen. Er zijn plekken waar je met een camera, telefoon of audiorecorder niet binnenkomt. Je kunt als journalist dan nog steeds met een notitieblok op pad gaan, maar beeld maken kan dan niet. Om dat toch te kunnen doen, is stripjournalistiek een goede manier. Je kunt heel snel tekeningen en schetsen maken van wie en wat je ziet en daarbij kun je natuurlijk ook mensen spreken. Een goed voorbeeld van een verhaal dat op deze manier is gemaakt is Lesbos, over het vluchtelingenkamp Kara Tepe op het Griekse eiland Lesbos.

Aimée de Jongh verbleef samen met collega's Mei-Li Nieuwland en Judith Vanistendael op Lesbos. Zij hebben de vluchtelingenkampen bezocht om een stripjournalistiek verhaal te maken voor de NRC. Zij mochten in het kamp niks mee naar binnen nemen behalve een schetsboekje. Zo konden zij toch een beeld geven van hoe het eraan toegaat in een vluchtelingenkamp. Judith Vanistendael is ook nog het vluchtelingenkamp Moria ingegaan. "Moria was echt off-limits, daar mocht je niet in. Sowieso niet als journalist, maar eigenlijk ook niet als je geen vluchteling was en daar niet woonde. De enigen die wel naar binnen mochten waren de dokters. Dus Judith heeft zich aangesloten bij een aantal Nederlandse dokters die daar vrijwillig waren en is met hen mee naar binnen gegaan. Zo heeft zij daar kunnen rondlopen. Die dokters zeiden wel tegen haar dat ze geen foto's mocht maken, niet mocht filmen en ook geen tas mee mocht nemen. Zij heeft daar toen rondgelopen zonder enig materiaal en heeft alles wat ze zag visueel opgeslagen. Ze zij ook tegen iedereen: 'praat niet met me, want ik ben nu alles aan het scannen'. Op het moment dat ze weer uit het kamp kwam en in het hotel was, heeft ze haar schetsboek gepakt en alles getekend wat nog in haar geheugen stond." Je hebt dus geen camera nodig, want als tekenaar gebruik je je hoofd als hardeschijf. (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

Tegelijkertijd is het ook minder intimiderend tegenover jouw omgeving om een tekenblok mee te nemen in plaats van een (film)camera. "Met video zijn ze soms bang voor waar het allemaal terecht komt. Als je bijvoorbeeld een politieke vluchteling bent, wil je niet zomaar met je gezicht in beeld. Je bent als tekenaar iets toegankelijker en je kunt ook tegen mensen zeggen dat ze anoniem in beeld komen. Je kunt dan iemand een ander gezicht geven, een andere neus of je kunt iemand blond maken. Vaak zijn ze dan gerustgesteld. Voor de geïnterviewden is dat heel prettig en minder bedreigend. Je moet dat natuurlijk wel heel duidelijk erbij zetten dat je dat hebt gedaan." (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022) Dit is ook wat ze doen bij rechtbanktekeningen. De verdachten worden getekend en zijn meestal net niet herkenbaar. Zo behoud je de privacy van mensen.

Hieronder zie je een tekening (links) die Aimée de Jongh maakte in een vluchtelingenkamp op Lesbos. De kinderen daar reageerden er heel goed op en waren heel geïnteresseerd. De andere tekening (rechts) is een uiteindelijke tekening die in de productie zat.

"Wij hebben met dit verhaal wel bijgedragen aan de ontwikkeling van de stripjournalistiek in Nederland. De twee kampen die voorkomen in de strip zijn er nu niet meer. Moria is volledig afgebrand en Kara tepe is opgeheven en daar staan nu woningen. In die zin heb je wel iets bijgedragen omdat je een historisch document hebt gemaakt van een plek die er nu niet meer is. Dus als mensen zeggen dat het nooit bestaan heeft, bewijst de strip van wel. Met een camera had je dat kamp niet in kunnen gaan, dus daar is geen bewijs van. Op een langere termijn heeft het dan een betekenis. Daarnaast zijn kranten en andere media gaan inzien dat je met een schetsblok en tekenmateriaal verder kan komen dan met een camera." (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

De meeste journalisten denken dat je voor een visueel verslag een camera nodig hebt, maar dat is niet zo volgens De Jongh. “Een stripjournalist kan op plekken komen waar je geen camera kunt of mag gebruiken en toch een visueel document maken. Na deze publicatie kwam dat heel vaak terug in interviews met ons en ook bij andere kranten werd dat opgepikt.” (persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

“Ik vind dat de stripjournalistiek een grotere rol mag gaan spelen in de algehele journalistiek. Als stripjournalist zie je en benadruk je hele andere dingen dan andere journalisten.” (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022) Dat zie je ook bij de productie die De Jongh maakte voor NRC over het azc in Ter Apel.

“Ik ben daar een dag geweest en heb veel geschetst. Wat ik zo bijzonder vond toen was dat je in alle tv-uitzendingen dezelfde beelden zag; dat de vluchtelingen sliepen op een zeiltje op de grond. Maar toen ik daar aan het rondlopen was zag ik dat in de bomen rondom het azc allemaal namen gekerfd stonden. Met een mes hadden ze daar hun namen ingezet. Dat vond ik heel krachtig. De namen blijven altijd staan, maar zij mogen zelf misschien niet blijven. Dat heb ik als de sleutel voor het verhaal genomen. Dat viel ook goed en daar kreeg ik veel reacties op. Ze vonden het net even iets anders dan het zoveelste verhaal bij die poort en al die slaapzakken op de grond. Het fijne als tekenaar is dat je zo visueel ingesteld bent. Je ziet daardoor hele andere dingen dan iemand die bijvoorbeeld bij de NOS werkt. Ik denk dat je daarmee uiteindelijk hele andere reportages krijgt dan de gemiddelde journalist.” (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

Verder kun je met stripjournalistiek onderwerpen opnieuw belichten. “Bij stripjournalistiek is het mooi dat je dingen die een beetje vergeten zijn met de tijd weer naar boven kunt halen, zoals de vluchtelingencrisis. Bijvoorbeeld het beeld van vluchtelingen in rubberbootjes; heel veel mensen denken dat dat niet meer gebeurt, maar het gebeurt nog elke dag. Als je daar een strip over maakt, kun je dat onderwerp weer in de spotlight zetten.” (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

Deelvraag 4: Wat is ervoor nodig om de stripjournalistiek een grotere rol te laten spelen binnen de journalistiek?

In Nederland worden wel journalistieke stripverhalen gemaakt. Een stap in de goede richting is het platform [Drawing the Times](#). De stripverhalen waren eerst verspreid op verschillende plekken, maar dit platform is een verzamelplek geworden. [Drawing the Times](#) is opgezet door Eva Hilhorst en Mara Joustra. “Door strip- en getekende journalistiek samen te brengen, kunnen anderen ook zien wat er allemaal mogelijk is. Anders moet je zo struinen over het internet. (Eva Hilhorst, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2022)

In de media ontbreekt het vaak aan stripjournalistieke producties. Vooral online laten de media veel liggen. Online heb je alle ruimte om te publiceren wat je wilt. Je bent niet beperkt tot het aantal bladzijden van een krant of tijdschrift. Maar ook daarin denkt De Jongh dat het zeker mogelijk is. “Een strip in een krant is vrij simpel. Dat is gewoon geprint en voor iedereen hetzelfde. Dat moet toch niet zo moeilijk zijn denk ik.” Als je bijvoorbeeld kijkt naar

de Volkskrant, die hebben een digitale versie. Dat is letterlijk de krant in een pdf. (persoonlijke communicatie, 22 november 2022) Barends denkt: "Als je een online versie hebt, doe daar iets mee. Met motion comics bijvoorbeeld of swipe strips. Of met kaarten waar je op kan inzoomen en allemaal informatie kan vinden. Dat ziet er super aantrekkelijk uit en dat geeft op een hele nieuwe manier informatie. Dus wees een beetje innovatief." (persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Je ziet het ook bij de uitgeverijen zelf. Die denken niet echt na over de online mogelijkheden vindt Barends. "Die denken nog steeds dat een boek op papier moet, dan druk je dat en dan koop je dat in de winkel. Dat moet zeker blijven bestaan, maar de realiteit is ook dat veel mensen ebooks lezen. Dus maak bijvoorbeeld motion comics, maak ebooks waar bewegende illustraties inzitten. Niet als een game, maar om het een extra laag te geven." (persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

"Met interactieve strips is het beter om met diepgaande research een onderwerp aan te pakken en minder op het nieuws te zitten. Je zou bijvoorbeeld een interactieve motion comic kunnen maken over de geschiedenis van het feminisme, dat zou ik dan interessant vinden. Een historisch onderwerp zou goed werken, bijvoorbeeld de twin towers. Iets wat al gebeurd is en iets dat de komende jaren nog relevant blijft. Dan zijn alle investeringen die je doet qua tijd en geld ook niet voor niets." (Merel Barends, persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Het handige aan interactieve strips is dat je daarmee meer informatie kunt binnenhalen over je lezers. Er zijn namelijk meer opties voor het publiek om dingen te bekijken. Zo kun je in een interactieve strip video's, foto's, audio, polls en quizzes plaatsen.

Voorbeelden van interactieve strips zijn te vinden op het platform Screendiver, een verzamelplek voor interactieve strips van over de hele wereld, via <https://screendiver.com/>. Een voorbeeld van een interactieve strip, over dementie, is te vinden via <http://memories.sutueatsflies.com/>.

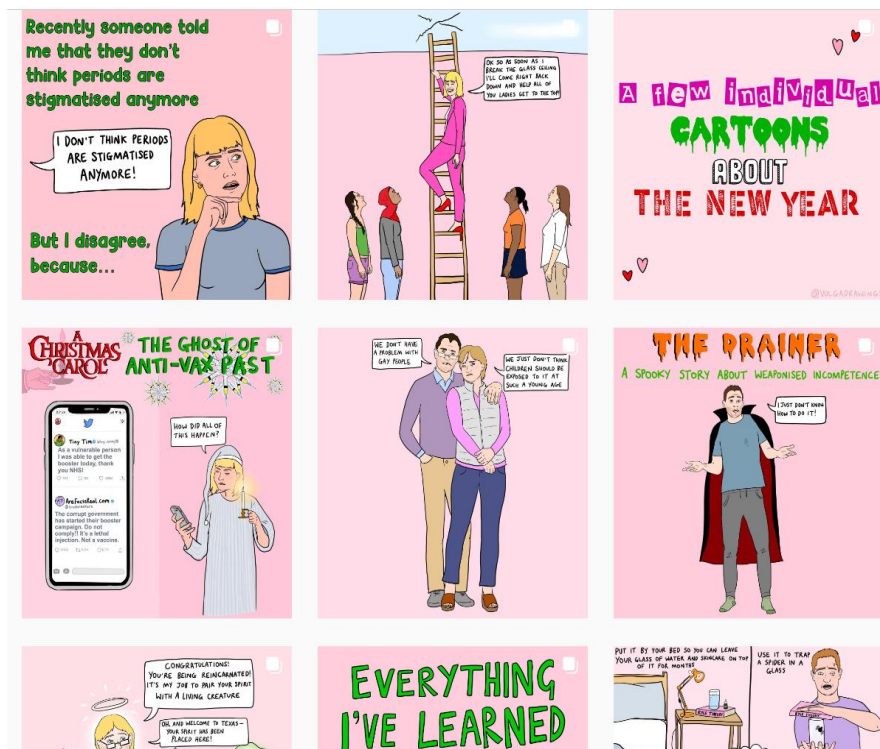
'In interactieve strips nodig je het publiek uit om deel te nemen aan online peilingen, je gebruikt crowdsourcing om materiaal voor informatieve afbeeldingen te genereren [...], en gebruikers van websites krijgen de mogelijkheid om te beslissen in welke volgorde of welk formaat ze materiaal weergegeven willen zien.' (Harcup in Interactive Graphic Journalism, 2014) Daaruit kun je aflezen wat je publiek veel aanklikt of juist overslaat. Je krijgt directe feedback van je publiek. Deze informatie kan belangrijk zijn voor volgende producties. Je kunt daarop inspelen en dichter bij je publiek komen.

Er zit wel een nadeel aan een interactieve strip. Het is veel werk en kost daardoor ook nog meer geld dan wanneer je een 'gewone strip' maakt. "Voor zo'n interactieve strip heb je echt de grote fondsen nodig en dat kan zomaar zes maanden duren om het werkend te krijgen. Alle bugs moeten eruit en het moet werken op alle browsers. Praktisch gezien is dat een hele grote operatie." (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

Daarnaast zegt Barends dat we op moeten passen met de gamification van alles. "Kijk bijvoorbeeld naar de heisa rondom de vlogserie over een tot slaaf gemaakte jongen van NPO Zapp op YouTube. Dat heet Kofi's Tori. Ze willen daarmee jonge mensen laten zien

hoe het is om tot slaaf gemaakt te zijn. Deze jongen maakt vlogs als slaaf op een plantage. Dat is ook helemaal niet handig, om zoiets te maken. Je gaat ook niet een jongetje vanuit Auschwitz laten vloggen. Heel sneu voor alle makers en die acteur krijgt allemaal doodsb bedreigingen. Dat gaat veel te ver, maar het was ook niet slim. Dat is wel een gevaar dat op de loer ligt. Als je een serieus onderwerp aanpakt dat heel veel mensen raakt en je brengt het een beetje game-achtig, dan kan het ook helemaal misgaan.” (persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Naast stripjournalisten, die druk zijn met de stripjournalistiek op de kaart te zetten, zijn er ook veel onafhankelijke makers, in Nederland, maar ook in het buitenland. Barends volgt op Instagram een aantal tekenaars en journalisten die hele goede dingen maken, zoals [Vulga Drawings](#). Hieronder haar feed op Instagram waar al haar strips te vinden zijn.

“Dat zijn simpele swipe-tekeningen, een verhaal van een aantal slides. Waarom kunnen mediabedrijven dat niet doen? De NRC kan bijvoorbeeld een swipestrip maken over een actueel onderwerp dat gelinkt is aan een longread. Dat kan ook in de krant. Je kunt een stripjournalist met een thema laten stoeien en dat doen we dan op het moment dat we een groot interview hebben met iemand die over dat onderwerp gaat. Dan sla je een brug tussen je online versie en je papieren versie met twee verschillende producties.” (persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

“De media worden links en rechts ingehaald door particuliere makers die op bijvoorbeeld Instagram geweldig werk publiceren. Zij hebben tienduizenden, honderdduizenden, misschien wel miljoenen views. Ik denk dat de media hun base onderschat. Mijn ouders zijn boomers, die vinden het geen enkel probleem om in plaats van een longread van acht pagina’s over Palestina een verhaal van Joe Sacco te lezen bijvoorbeeld.” (Merel Barends, persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Barends denkt dat vernieuwing juist iets is dat het merendeel van het publiek ziet zitten. “Als je als redactie zegt: we publiceren twee keer per maand een stripjournalistieke spread en dat is wat we vanaf nu gaan doen, dan is dat het gewoon. Dan gaan mensen daaraan wennen en vinden ze heel tof. Dat is met elke nieuwe rubriek die je zou introduceren. En mensen vinden nieuwe dingen ook leuk, juist in deze tijd waar er een gigantisch bombardement van verhalen en nieuws is. Dan krijg je ook nog een dikke krant op de mat vol met lettertjes en allemaal informatie die je ook weer moet weten. Het is ook heel fijn om een mooi sferisch, aantrekkelijk gemaakt, interessant beeldverhaal te hebben. Al is het maar om een beetje evenwicht te brengen, dan dat het alleen lappen tekst zijn met een cartoon ertussen hier en daar.” (persoonlijke communicatie, 28 november 2022)

Verder zou het goed zijn om stripjournalistiek ook te introduceren op opleidingen zoals een kunstacademie of opleiding journalistiek. De stripjournalisten die Nederland nu heeft, zijn het meestal per toeval tegengekomen en zijn er toen mee begonnen. Maar misschien zouden er meer stripjournalisten of tekenjournalisten komen als het vanaf je opleiding al als optie wordt meegegeven. “Dat studenten bijvoorbeeld een semester lang ergens naartoe moeten en mensen interviewen en daar een verslag van tekenen. Om te zien of het wat voor ze is. Dan heb je wel de veilige omgeving van school, waardoor je kan experimenteren en je eigen ding kan doen. En als het niks voor je is, dan heb je niet veel weggegooid zoals tijd en geld.” (Aimée de Jongh, persoonlijke communicatie, 22 november 2022)

Volgens Barends en Calis is het een kwestie van tijd voordat we de vernieuwing ingaan. “De mensen die nu aan de macht zijn, niet alleen in de politiek, maar overal, die zijn nu ongeveer tussen de 50 en de 70. Over een tijd is de nieuwe generatie aan de beurt. Zij zitten dan op de redacties en zij bepalen wat er op tv komt.” Dat zal wel een kentering met zich meebrengen denkt Barends. (persoonlijke communicatie, 28 november 2022) Ook Calis denkt dat met de komst van meer jonge redacteuren er verandering kan komen in het journalistieke landschap. “Het is niet zoals een schrijf-, foto- of videojournalist. Je krijgt als stripjournalist nu gewoon nog niet echt voet aan de grond.” (persoonlijke communicatie, 8 december 2022)

Uiteindelijk zal er wel vernieuwing komen zegt Harder. “Er is een kern van journalistieke tradities met journalistieke waarden. Daaromheen zit een schil. Die schil kan andere vormen aannemen. We sturen nu bijvoorbeeld ook nieuwsberichten uit via social media platformen, dat was in het begin ook vernieuwing waar iedereen aan moest wennen. Een aantal van die nieuwe dingen, die nu behoren tot de schil, sijpelen wel door tot de kern.” (persoonlijke communicatie, 22 december 2022)

Conclusie

Na het beantwoorden van de deelvragen kan ik de hoofdvraag beantwoorden. De hoofdvraag is: Waarom speelt de stripjournalistiek geen grote rol binnen de journalistiek in Nederland? Dat heeft verschillende redenen.

De stripjournalistiek in Nederland is nu klein, omdat er weinig stripjournalisten zijn. Dat komt doordat de vorm strip weinig gebruikt wordt door journalisten. De stripjournalisten die er nu

zijn, zijn begonnen als tekenaars en doen stripjournalistiek erbij. Dat hebben ze per toeval ontdekt en daar zijn ze mee doorgegaan vanwege interesse daarin.

De stripjournalistiek is belangrijk voor de toekomst van de journalistiek in Nederland. Met deze vorm kun je goed aansluiten op je publiek. Stripjournalistiek is niet geschikt voor snel nieuws, maar wel voor achtergrond en verdieping. Je kunt daarin werken met een of meerdere hoofdpersonen. Je kunt meningen naar voren laten komen. Je kunt de stijl, de kleuren en de tekst aanpassen op het nieuwsonderwerp. Er is veel mogelijk.

Dankzij de vorm kun je zelfs producties maken die met een andere vorm niet mogelijk zijn. Op plekken zoals een vluchtelingenkamp mag je vaak niet binnen met een (foto)camera. Om toch te kunnen laten zien hoe het er daaraan toegaat, kun je gebruik maken van getekende/strip journalistiek. Ook kun je dingen laten zien die door andere media niet worden opgepakt zoals hoe het er achter de schermen aan toegaat. De nieuwsmedia vangen het nieuws bij een belangrijke gebeurtenis. Doordat stripjournalistiek niet zo snel is, geeft dat de kans om andere dingen, achtergrond, te laten zien van een gebeurtenis. Verder zijn stripjournalisten ingesteld op het vertellen van visuele verhalen. Zo kijken zij ook naar een gebeurtenis. Zij zoeken naar beelden en vormen daaromheen het verhaal. Zij zien andere dingen dan de 'gewone' journalist. Daardoor krijg je andere en vernieuwende verhalen.

Met die vernieuwende verhalen en met de vorm kun je een groter publiek aantrekken richting jouw medium. Toch staan media er niet altijd voor open om stripjournalistiek te gebruiken voor hun verhalen. Stripjournalisten hebben moeite met het publiceren van hun producties bij de media. Daarnaast is budget ook een probleem. Doordat een stripjournalistieke productie vaak langer duurt om te maken, kost het ook meer dan een geschreven stuk. Wel zijn er subsidies beschikbaar, maar lang niet genoeg.

Om stripjournalistiek groter te maken zouden ze het kunnen introduceren op opleidingen zoals kunstacademies en opleidingen journalistiek. Ook is het belangrijk dat media vaker een risico nemen en de stripjournalistiek een kans geven. Er is namelijk heel veel mogelijk, vooral online. Interactieve strips, swipe strips, vaste striprubrieken, vaste getekende rubrieken of zelfs producties met AR en VR zijn mogelijk met stripjournalistiek. Wel zal het even duren voordat er vernieuwing komt bij de media.

Discussie

Er zijn een aantal punten van discussie als we kijken naar de stripjournalistiek:

- Waar ligt de grens van stripjournalistiek? Het mag niet te cartoonesk zijn, tekst en beeld moeten gelijkwaardig zijn en er moet journalistieke research achter zitten. Ik denk dat er best een groot grijs gebied is rondom stripjournalistiek. Hoe meet je bijvoorbeeld of een stripreportage serieus genoeg is? Is het objectief genoeg? Zit er genoeg research achter? Is het niet te luchtig of te grappig getekend? Past de tekenstijl bij het onderwerp?

- Bij strips is het, net als bij kunst, erg afhankelijk van de stijl of het iemands smaak is of niet. De tekenstijl dat voor een verhaal wordt gebruikt is dus erg bepalend. Zou iemand een stuk niet lezen omdat de tekenstijl diegene niet aanspreekt?
- Een punt van discussie dat daarbij past is de volgende stelling van Calis. “Het kan zijn dat stripjournalisten de boel romantiseren, het mooier maken dan het is om het verhaal beter te maken. Je kunt een verhaal ook juist gruwelijker maken dan het is.” Kun je een stripjournalist erop vertrouwen dat die tekent naar de waarheid? Aan de andere kant kun je een geschreven verhaal natuurlijk ook aanpassen zoals de journalist zou willen. “Het kan ook zo zijn dat je iets voor de veiligheid hebt veranderd aan het verhaal, maar dan weet de redactie daar ook van.” (persoonlijke communicatie, 8 december 2022)
- Moet je een risico nemen als mediabedrijf om te vernieuwen door bijvoorbeeld stripjournalistiek te gebruiken? Hoe lang geef je zoiets de tijd om te groeien? Hoeveel budget maak je daarvoor vrij?

Mijn visie

Na het onderzoeken van stripjournalistiek ben ik erachter gekomen dat er heel veel mogelijk is met deze vorm. Ook heb ik gemerkt dat er veel mensen timmeren aan de weg richting een mediawereld waar stripjournalistiek, en getekende journalistiek, een groter deel van uitmaakt. Er worden hier en daar wel stripjournalistieke verhalen geproduceerd, maar ik vind dat dat nog veel te weinig zichtbaar is in Nederland. Het gebeurt allemaal een beetje op de achtergrond en de media geven de stripjournalistiek, en stripjournalisten, geen échte kans.

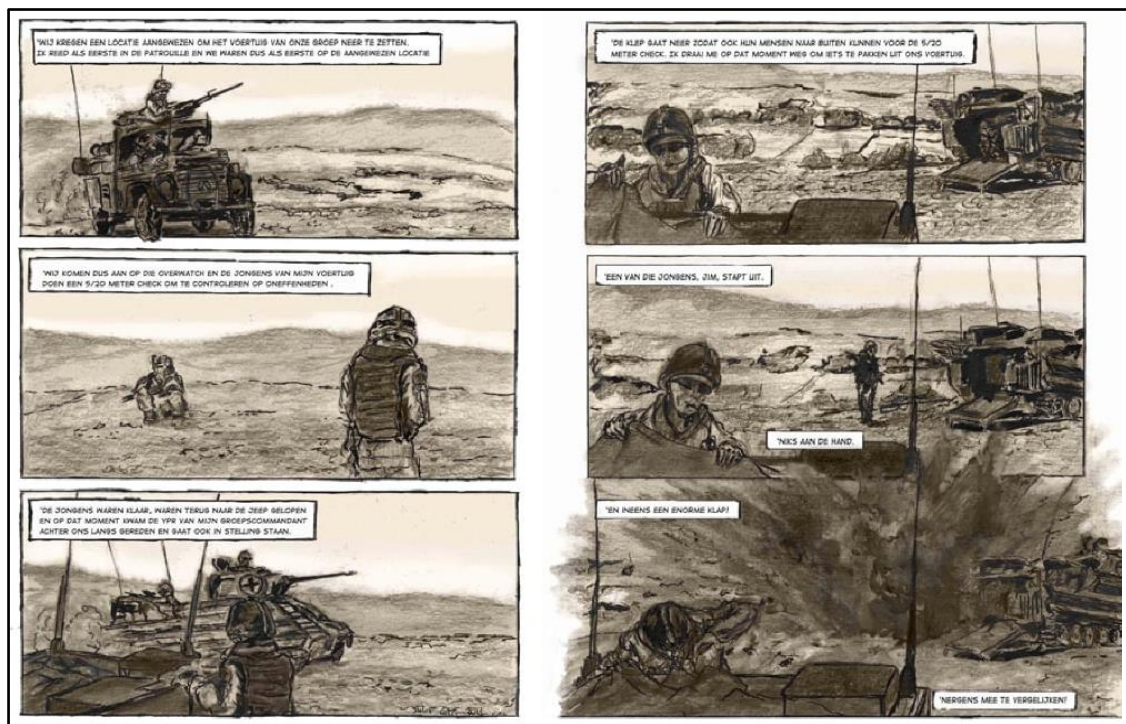
Ik vind het een gemiste kans dat we de stripjournalistiek niet meer inzetten. Als journalisten willen we altijd een zo volledig mogelijk beeld neerzetten van wat er in de wereld gebeurt. Door stripjournalistiek niet optimaal te benutten, vallen verhalen, die verteld zouden moeten worden, nu buiten de boot. Dat zijn bijvoorbeeld verhalen over de geschiedenis die nu nog actueel zijn. Dan denk ik bijvoorbeeld aan de slavernij. Daar zijn weinig beelden van, maar die kunnen wel gecreëerd worden op basis van geschreven en gesproken bronnen. Een ander voorbeeld van verhalen die gemaakt zouden kunnen worden is over moderne slavernij of mensenhandel. Dat zijn meteen heftige onderwerpen die ver van ons afstaan. Dat kun je dichterbij brengen met stripjournalistiek. Ik denk dus dat er een gat is in de journalistiek waarvan we niet eens weten dat dat er is. Er zijn vier soorten verhalen die volgens mij nu niet de kans krijgen om verteld te worden.

Zoals eerder beschreven kun je met stripjournalistiek toch beeld maken op plekken waar je niet naar binnen mag met een (foto)camera, zoals een vluchtelingenkamp, waar De Jongh onder andere een verhaal over maakte op Lesbos. Deze verhalen worden daarom overgeslagen of alleen in woorden verteld.

De tweede manier waarop stripjournalistiek ingezet kan worden is om verhalen te vertellen van mensen die niet in beeld willen. Zij willen anoniem blijven, omdat het bijvoorbeeld gevaarlijk kan zijn om hun verhaal publiekelijk te vertellen. In tekst kan dat ook, maar in

beeld wordt de persoon vaak geblurd. Dat doet toch af aan het verhaal. Het wordt minder persoonlijk voor de lezer, het creëert meer afstand van het verhaal. In een stripverhaal kun je iemand anders afbeelden of helemaal anoniem maken. Een tekenblok meenemen naar een interview is ook minder intimiderend dan een camera. Mensen zijn sneller bereid om je te woord te staan dan wanneer je met een camera rondloopt. Zo kun je toch verhalen vertellen van mensen die misschien niet hadden meegewerkt als je met een camera aan zou komen. Deze mensen durven een stripjournalist misschien wel te woord te staan.

Bij stripjournalistiek heb je niet te maken met de rechten van beelden. Je hoeft ook geen beelden op te vragen en daarop te wachten. Je kunt je eigen beelden creëren. Dat deed Calis bijvoorbeeld in zijn boek 'Van Brabant naar Afghanistan...en terug'. Hij sprak daarvoor met militairen en veteranen in zijn woonplaats Dongen, die in Afghanistan hadden gediend. Op basis van wat zij vertelden heeft hij de beelden gemaakt voor het stripverhaal. "Elke keer was het weer terugkoppelen om te zien hoe hij het had ervaren en of dat klopte met wat ik getekend had", vertelt Calis. (persoonlijke communicatie, 8 december 2022) Daarnaast kun je een beeld maken bij een verhaal waarvoor geen beelden beschikbaar zijn. Dat is heel handig als je een stukje geschiedenis wilt vertellen en afbeelden bijvoorbeeld.

Stripjournalisten denken in beeld en zullen daardoor andere dingen zien dan andere journalisten. Zo krijg je andere verhalen en verhalen met nieuwe invalshoeken. De meeste journalisten zitten op het nieuws. Stripjournalisten hebben de tijd nodig voor een verhaal. Met dat in het achterhoofd ga je anders naar een locatie toe. Je zoekt naar verhalen die over een paar weken nog steeds relevant zijn. Dat zien we ook aan het eerdergenoemde voorbeeld van De Jongh die een verhaal maakte over het azc in Ter Apel.

Door stripjournalistiek te gebruiken kun je als medium nieuwe mensen aantrekken. Ben je een medium voor kinderen, zoals Kidsweek of het Jeugdjournaal? Dan kun je stripjournalistiek of motion comics gebruiken om heftige onderwerpen toch te laten zien

zoals de afbeelding hieronder van Joe Sacco. Een foto van iemand die is neergeschoten en bloederig op de grond ligt, komt veel harder aan dan een tekening daarvan.

Als medium wil je wel het nieuws vertellen aan kinderen, maar je wilt ze niet afschrikken of trauma's laten oplopen door heftige beelden te laten zien. Dit kan ook gelden voor jongeren en volwassenen die het nieuws ontwijken omdat het misschien te heftig is. Daarnaast kun je met tekeningen en tekst ingewikkelde dingen makkelijker uitleggen. Het cliché 'één beeld zegt meer dan duizend woorden' is zeker waar. En door daarbij tekst te gebruiken maak je het extra duidelijk. Ook kun je een heel nieuw publiek aantrekken, doordat stripjournalisten ook andere invalshoeken zien en daardoor andere en nieuwe verhalen kunnen maken.

Vooraf jongeren leven in een visuele wereld met social media zoals Instagram en TikTok. Het nieuws bereikt veel jongeren via dit soort platformen. Door stripjournalistiek in te zetten kun je jongeren aantrekken naar je platform, via social media richting de websites, kranten en bladen.

Ook volwassenen kun je met stripjournalistiek aantrekken. Soms ontwijken mensen bijvoorbeeld het nieuws, omdat het te negatief is. Uit het onderzoek van het Commissariaat van de Media 'Digital News Report' uit 2022 blijkt dat de interesse in nieuws is gedaald in Nederland, maar ook wereldwijd. "Jongeren tot 35 jaar mijden actief het nieuws. Van de 25- tot 34-jarigen mijdt 48 procent vaak of soms het nieuws, van de 55-plussers is dit 31 procent. De toename van nieuwsmijding is zichtbaar onder alle leeftijdsgroepen." Dit blijkt uit een enquête onder 2003 mensen. (2022) Soms zijn mensen op zoek naar iets nieuws en iets luchtigers. Dat kan met stripjournalistiek.

Ik denk dat de samenleving wel openstaat voor vernieuwing bij de media. De stripjournalistiek kan daar een onderdeel van zijn, maar er zijn nog veel meer manieren waarop de media kunnen en zouden moeten vernieuwen. Ik denk dat dat begint bij het ontdekken van alle mogelijkheden van online publiceren. Online heb je enorm veel opties en ruimte om die uit te werken. Je kunt bijvoorbeeld werken met strips waarin video en audio verwerkt zijn. Dat geeft het een extra laag. Je kunt er ook een complete interactieve strip van maken met de mogelijkheid voor het publiek om dingen aan te klikken, in te zoomen op onderdelen, polls en quizen te doen of zelfs AR en VR te gebruiken. Er zijn dus veel

verschillende manieren waarop je een stripjournalistiek verhaal kunt brengen en je kunt het daardoor aanpassen op je publiek hoe je wilt.

Stripjournalisten zeggen dat geld wel een probleem is. De media hebben vaak niet voldoende budget voor een stripverhaal. Er wordt dan gegrepen naar subsidies, maar dat kan vaker niet dan wel. Ik denk dat wanneer media echt meer getekende journalistiek willen inzetten, dat ze daar ook geld voor vrij moeten maken. Ze kunnen ook een keer een video of fotoreportage afwijzen en het geld daarvoor in een stripjournalistiek verhaal steken. Natuurlijk hoeven journalistieke stripverhalen niet telkens grote verhalen te zijn. Er kan ook geïnvesteerd worden in een vaste rubriek of column bijvoorbeeld.

Ik merk dat de media bang zijn om te vernieuwen. Het heeft bijvoorbeeld lang geduurd voordat ze hun gezicht durfden te tonen op social media. Op TikTok zit bijvoorbeeld nog bijna geen een medium. Ook zijn vernieuwende journalistieke verhalen vaak een uitzondering. Dat zie je bijvoorbeeld aan [de lijst](#) met producties waarvoor subsidie is aangevraagd bij het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten. Stripjournalistiek hoort ook bij 'bijzondere journalistieke projecten'. Als je kijkt naar de producties die in die lijsten staan, zie ik vooral bijzondere verhalen, maar niet zozeer bijzondere **vertelvormen** voor die verhalen. Dat maakt stripjournalistiek extra bijzonder. Misschien moet de stripjournalistiek wel bijzonder blijven en verliest het haar kracht als het de standaard wordt. Ik denk toch dat dat vooral geldt voor de grote producties van tien tot twintig pagina's. Dat moet je niet te veel willen. Dat moet iets bijzonders blijven vind ik, omdat het dan meer impact maakt. Daarentegen kunnen kleine stripjournalistieke verhalen wel met regelmaat verschijnen. Maar dat kan met alle vormen van getekende journalistiek. Het kan een onderdeel van het geheel zijn.

Als je stripjournalistiek een onderdeel maakt van de dagelijkse stroom aan nieuwsverhalen is er meer keus voor het publiek. Je trekt er nieuwe lezers mee aan, waardoor het aantal abonnees kan groeien van een nieuwsplatform. Ik vind dat media meer risico's daarin moeten nemen. Ik heb van alle stripjournalisten die ik gesproken heb gehoord dat de media het vaak niet aandurven met stripjournalistiek, of met vernieuwende vertelvormen in het algemeen. Ze zijn bang lezers te verliezen, meer dan ze nu al doen. Waarom zou je als medium dan geen risico's nemen om nieuwe lezers te trekken of oude lezers terug te krijgen? Door bijvoorbeeld wel een vaste stripjournalistieke rubriek te maken, kun je proberen nieuwe lezers te krijgen en je fanbase te behouden. Door te investeren en een risico te nemen kunnen je inkomsten ook weer oplopen. Een risico kan ook heel goed uitpakken. En als het niet goed uitpakt heb je in ieder geval kunnen testen wat niet werkt. Daarnaast denk ik dat we als mens snel wennen aan nieuwe dingen, we kunnen ons goed aanpassen. Dus vernieuwing zal ons niet snel weggagen.

Stripjournalistiek is niet iets dat een fulltime baan kan zijn. In ieder geval niet nu in deze tijd. Maar dat geldt voor veel meer journalisten. Je kunt ook bijna geen fulltime schaatsjournalist of modejournalist zijn. Er is daar misschien wel plek voor, voor één of twee journalisten, maar daar blijft het bij. Stripjournalistiek is een genre dat tekenaars of journalisten erbij doen, omdat het te klein is om fulltime te doen. Ik denk dat dat wel zal blijven, maar de stripjournalistiek is nu wel heel klein. Er is zeker ruimte om dat uit te breiden en stripjournalisten iets meer vastigheid te geven door vaste rubrieken of de mogelijkheid om standaard een keer in de maand of twee maanden een verhaal te publiceren. Zo kun je

kijken hoe het valt bij je publiek, geef je de stripjournalisten de kans om stripjournalistiek op de kaart te zetten en kun je van tevoren een budgetplan maken.

Mogelijkheden voor vervolgonderzoek

Er zijn mogelijkheden voor vervolgonderzoek naar stripjournalistiek.

- Zoals benoemd in de discussiepunten is het interessant om uit te zoeken of iemand een stuk niet zou lezen omdat de tekenstijl diegene niet aanspreekt? Dat zou dan iets breder getrokken moeten worden naar: hoeveel invloed heeft stripjournalistiek op het publiek? Trekt het echt meer mensen aan? Er zou een publieksonderzoek gedaan kunnen worden.
- Er kan onderzoek gedaan worden naar de mogelijkheden online. Dat hoeft niet alleen voor de stripjournalistiek, maar kan ook voor andere nieuwe vormen zoals AR, VR en de algehele getekende journalistiek.

Bronnenlijst

Barends, Merel. 06 42998514, merelbarends@gmail.com, gesproken op 27 september en 28 november 2022

Hilhorst, Eva. 06 19070794, eva@drawingthetimes.com, gesproken op 10 oktober 2022

De Jongh, Aimée. 06 12096736, aimeedejongh@gmail.com, gesproken op 22 november 2022

Calis, Jules. 06 15075406, info@julescalis.nl, gesproken op 8 december 2022

De Weyer, Geert. +32 (0) 486 896 101, geert@geertdeweyergallery.be, gesproken op 7 december 2022

Harder, Raymond. +32 (0) 487 2009 72, harder@eshcc.eur.nl, gesproken op 22 december 2022

Schilten, Willemijn. 06 83215540, willemijnschilten@gmail.com, gesproken op 22 december 2022

De Vries, Rudi. *Kuifje en de ontwikkeling van de stripcultuur*. (21 november 2012).
Rijksuniversiteit Groningen. Geraadpleegd op 23-12-2022 via
<https://www.rug.nl/news/2012/11/167-devries-strips>

Digital News Report. (2022). Commissariaat van de Media. Geraadpleegd op 27-12-2022 via
<https://www.cvdm.nl/sites/default/files/files/Digital%20News%20Report%20Nederland%202022.pdf>

Din, Heeba. *Innovating the Narrative: A study into the emerging genre of Graphic Journalism*. (november 2018). Geraadpleegd op 10-11-2022 op pagina 5 van de tweede link, de pdf met de titel die hierboven staat:

https://scholar.google.com/scholar?hl=nl&as_sdt=0%2C5&q=graphic+journalism&btnG=&oeq=graphic+jou

Harcup, Tony. *Interactive Graphic Journalism*. (2014). VIEW Journal of European Television History and Culture. Geraadpleegd op 6-12-2022 via

https://mediarep.org/bitstream/handle/doc/15691/VIEW_10_2016_22-39_Schlichting_Interactive_Graphic_Journalism_.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Hilhorst, Eva. *Stripverhaal over stripjournalistiek op De Correspondent*. (26 november 2015a). Getekende Journalistiek. Geraadpleegd op 10-11-2022 via

<https://nieuwejournalistiek.nl/getekendejournalistiek/2015/11/26/stripverhaal-over-stripjournalistiek-op-de-correspondent/>

Hilhorst, Eva. *Getekend vrouwelijke striptekenaars*. (z.d.). Zij aan zij. Geraadpleegd op 08-12-2022 via <https://www.zijaanzij.nl/img/StripJournalistiek%20ZIZ%20PDF.pdf>

Hilhorst, Eva. *Wat je wel met een strip en niet met een artikel kunt vertellen*. (25 november 2015b). De Correspondent. Geraadpleegd op 15-11-2022 via

<https://decorrespondent.nl/3673/wat-je-wel-met-een-strip-en-niet-met-een-artikel-kunt-vertellen/191582258549-dff55098>

Hilhorst, Eva. *De tekenaar als verslaggever*. (17 december 2014). Villamedia. Geraadpleegd op 15-11-2022 via <https://www.villamedia.nl/artikel/de-tekenaar-als-verslaggever>

Hofstede, Sjors. *Van de roemloze ondergang van Mindshakes kunnen we allemaal wat leren*. (12 april 2018). Vice. Geraadpleegd op 8-12-2022 via

<https://www.vice.com/nl/article/vbxpn4/de-roemloze-ondergang-mindshakes-is-een-belangrijke-les-voor-ons-internet>

Joustra, Mara. *Wat is getekende journalistiek?*. (22 januari 2016). Getekende Journalistiek. Geraadpleegd op 10-11-2022 via

<https://nieuwejournalistiek.nl/getekendejournalistiek/2016/01/22/wat-is-getekende-journalistiek-2/>

Mirzoeff, N. *An Introduction to Visual Culture*. (1999). Geraadpleegd op 10-11-2022 op pagina 13 van

<https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=hhajBE0mUfwC&oi=fnd&pg=PR8&ots=iwcxjXve m8&sig=5V3JKCd24PzB8zAwRmlet-kGB5s#v=onepage&q&f=false>

Pikulina, Masha. *Getekend vrouwelijke striptekenaars*. (z.d.). Zij aan zij. Geraadpleegd op 08-12-2022 via <https://www.zijaanzij.nl/img/StripJournalistiek%20ZIZ%20PDF.pdf>

Steinhauer, Jillian. *The Groundbreaking Honesty of Joe Sacco's Comics Journalism*. (28 december 2020). The Nation. Geraadpleegd op 11-11-2022 via <https://www.thenation.com/article/culture/joe-sacco-paying-land-review/>

Van Waterschoot, Jos. *Stripcultuur in de Lage Landen: wat Vlaanderen en Nederland van elkaar leren*. (24 juli 2020). Stripgids. Geraadpleegd op 23-12-2022 via <https://stripgids.org/2020/07/24/stripcultuur-in-de-lage-landen-wat-vlaanderen-en-nederland-van-elkaar-leren/>

Overige bronnen

- <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/12/02/in-stripvorm-de-wolf-als-nieuwkomer-in-nederland-a4150117>
- <https://twitter.com/glennlelieveld/status/1599015291002163200?www.villamedia.nl%2Fartikel%2Fwillemijn-schilten-experimenteert-met-graphic-journalism-voor-nrc-het-voelt-een-beetje-als-een-ondergeschoven-kindje>
- <https://fondsbjp.nl/>
- <https://fondsbjp.nl/publicaties/viral/>
- <https://www.fondspascaldecroos.org/nl>
- <https://drawingthetimes.com/story/operation-xxxy/>
- <https://aimeedejongh.wordpress.com/2017/12/>
- <https://drawingthetimes.com/>
- <https://screendiver.com/>
- <http://memories.sutueatsflies.com/>
- <https://www.instagram.com/vulgadrawings/>
- <https://fondsbjp.nl/publicaties/>
- <https://bookstr.com/article/why-interactive-comics-journalism-is-exploding-and-your-paper-bin-is-not/>
- <https://viewjournal.eu/articles/10.18146/2213-0969.2016.jethc110/>
- <https://www.villamedia.nl/artikel/willemijn-schilten-experimenteert-met-graphic-journalism-voor-nrc-het-voelt-een-beetje-als-een-ondergeschoven-kindje>
- <https://orbi.uliege.be/handle/2268/80367>
- <https://9ekunst.nl/wp-content/uploads/2020/05/ToekomstVoorHetBeeldverhaal.pdf>
- <https://www.literatuurgeschiedenis.org/20e-eeuw/geschiedenis-van-de-nederlandse-strip-in-de-twintigste-eeuw>
- <https://guides.loc.gov/french-literature-and-language-learning/bande-dessinee-graphic-novels>
- [http://mm12.johncaserta.info/wp-content/uploads/2012/10/Understanding%20Comics%20\(The%20Invisible%20Art\)%20By%20Scott%20McCloud.pdf](http://mm12.johncaserta.info/wp-content/uploads/2012/10/Understanding%20Comics%20(The%20Invisible%20Art)%20By%20Scott%20McCloud.pdf)
- <https://www.poynter.org/reporting-editing/2017/ready-to-practice-comics-journalism-ask-these-questions-before-you-commit/>
- <https://jsma.uoregon.edu/ComicsJournalism>

- https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1464884913486022?casa_token=UdH9Ds1eEicAAAAA%3AbeCLFCoGQFywdmtXEtTfxNBW0eCgVsSGU6IADBzbU2P_7ZlyyQlagz82Fhz-a3RunS8oVFiQRzop
- <https://www.behance.net/gallery/78927559/Dutch-troops-in-Mali>
- <https://www.voordekunst.nl/projecten/3094-van-brabant-naar-afghanistan-en-terug>
- <https://submarinechannel.com/top5/top-5-best-comics-journalism-websites/>
- <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/09/09/wat-de-bomen-in-ter-apel-ons-vertellen-a4141161>
- <https://stripjournaal.com/2017/09/30/stripjournalistiek-persoonlijker-foto/>
- https://www.vpro.nl/nooitmeerslapen/speel~RBX_VPRO_734796~stripjournalistiek~.html
- <https://www.journalismlab.nl/stripjournalistiek-geeft-gezicht-aan-het-nieuws/>
- <https://www.trouw.nl/nieuws/stripjournalistiek-getekende-reportages~b2b5d1c0/>
- <https://www.villamedia.nl/artikel/de-tekenen-des-tijds-op-drawing-the-times>